OSMANLI DEVLETİ HİZMETİNDEKİ YABANCILAR

Editörler

Murat Hanilçe - Yunus Emre Tekinsoy

İstanbul, 2020

SELENGE YAYINLARI

No: 118 | Tarih Serisi: 98 | Aralık 2020, 1. Baskı

GENEL YAYIN YÖNETMENİ
Kadir Yılmaz

YAZARLAR
Yunus Emre Tekinsoy-Murat Hanilçe-Musa Gümüş-Emre Saral-Yavuz Unat-İnan Kalaycıoğulları-Tanju Demir-Mehmet Alaaddin Yalçınkaya-Mustafa Çağhan Keskin-Mustafa Kaan Sağ-Musa Kılıç-Tuba Uymaz-Orlin Sabev (Orhan Salih)-Pelin İskender Kılıç-Serdar Odacı-Erdal Baran-Uğur Demir-İsmail Türkoğlu-Mahmut Akpınar-İsmet Türkmen-Betül Tekinsoy-Musa Demir-Engin Kırlı

EDİTÖRLER
Murat Hanilçe - Yunus Emre Tekinsoy

SON OKUMA
Mustafa Kara

KAPAK TASARIMI
Şevket Dönmezoğlu

KAPAK GÖRSELİ
Jean Baptiste Vanmour, Elçi Onuruna Sarayda Verilen Yemek, 18. yüzyılın ilk yarısı.

SAYFA DÜZENİ
Hilal Yazlık

BASKI-CİLT
Repar Dijital Matbaası

ISBN
978-605-4944-64-4

SERTİFİKA NO.
40675

Selenge Yayınları,
Repar Tasarım
Matbaa ve Reklamcılık
Ticaret Limited Şirketi'nin
tescilli markasıdır.

Mimar Sinan Mah.,
Selami Ali Efendi Cad., No: 5
34672 Üsküdar/İstanbul
Tel: 0 (212) 522 48 45
www.selenge.com.tr
e-posta: selenge@selenge.com.tr

© Bu kitabın tüm hakları saklıdır. Tanıtım amaçlı, kısa alıntılar dışında metin ya da görseller yayınevinin izni olmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Kalabriya'dan İstanbul'a Bir Yaşam: Kılıç Ali Paşa

Murat Hanilçe*
Yunus Emre Tekinsoy**

Giriş: Osmanlı Donanmasında İtalyanlar ve Onları Osmanlı Olmaya Yönelten Faktörler:

XV. ve XVI. yüzyıllarda milli kimlikler ve ülke sınırları henüz belirsiz olduğundan *Avrupa*'nın birçok ülkesinden kâşif, bilgin, tüccar, asker ve denizci rahatlıkla bir ülkenin hizmetinden bir başka ülkenin hizmetine geçebiliyordu. Denizcilerin, ülkelerini değiştirmesinde etkili olan nedenlerin başında, kendi başına çalışan bir denizcinin bile, gemi tedariki ve gemiyi donatma gibi yüksek maliyet gerektiren yatırımlar için büyük bir devletin desteğine ihtiyaç duyması gelmektedir. Ayrıca kâşif ya da korsan olsun bir denizcinin sığınacak limanlar, gemici istihdamı, yeni ele geçirilen bir yerin haklarını garanti altına almak ve başka devletlerin saldırılarına karşı toprak ya da ticarete dönük taleplerini korumak için mutlaka bir devletin desteğini alması şarttı[1]. Yeniçağ'da başka ülkelere denizci transferi en çok *İtalyan* şehir devletlerinden gerçekleşmiştir. Örneğin *Cristoph Colombus, Amerigo Vespuçi* gibi *İtalyanlar, Batı Avrupa*'daki devletlerin hizmetine girerek özellikle *coğrafi keşiflerin* gerçekleşmesine önemli katkı sağlamışlardır. *Avrupa* ülkeleri arasında bu tip geçişlerin oldukça sıradan olduğu bu zaman diliminde *Akdeniz*'de deniz haydutluğu, bir başka deyişle korsanlık giderek yaygınlık kazanmaktaydı. Akdeniz'deki deniz çatışmalarının Ortaçağ'dan miras kalan dinî boyutu Yeniçağ'da da etkisini sürdürmüştür. Korsanlık *Müslümanlar* bakımından *Hıristiyanlara* karşı cihat, *Hıristiyanlar* açısındansa *Müslümanlara*

* Doç, Dr., Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat-TÜRKİYE. e-posta: murat.hanilce@gop.edu.tr
** Dr. Öğr. Üyesi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat-TÜRKİYE. e-posta: yunusemre.tekinsoy@gop.edu.tr
1 David Arnold, *Coğrafi Keşifler Tarihi*, çev. Osman Bahadır, Yöneliş Yayınları, İstanbul 2001, s. 28.

karşı bir *Haçlı Seferine* bürünmüştür. Adeta herkesin herkesle savaştığı *Akdeniz* dünyasında korsanlar, siyasi makamların bazen doğrudan bazen de gayriresmî destekleriyle ayakta kalmışlardır[2].

Tarih boyunca kara orduları oldukça güçlü olan *Türkler*, henüz yeni tanıştıkları denizcilikte de savaş maharetlerini kısa sürede sergilemeye başladılar. Korsanların kol gezdiği *Akdeniz*'in çok bilinmeyenli denklemine artık *Osmanlılar* da dâhil oldu. Denklemin bu yeni unsuru kereste ve gemi inşa malzemeleri ile insan gücünü kolayca elde edebiliyordu. Dikkate değer büyüklükteki bir donanmayı sıfırdan başlayıp kısa bir sürede denize indirebiliyordu. Ancak gemilere eğitimli mürettebat bulamamak *Osmanlıların* karşılaştığı kronik bir sorundu. Bu bakımdan *Osmanlı* denizcileri yalnız *Türklerden* oluşmayıp içlerinde *Rum, Dalmaçyalı* ve *İtalyan* unsurlar da yer almaktaydı. Öyle ki 1507 senesine gelindiğinde *Gelibolu*'daki tersanede *Osmanlı Devleti* adına gemi yapımında çalışan ustalar arasında *İtalyan* asıllı *Andre Dere*'den söz edilmektedir. *Andre Dere* gibi gemi ustaları bir yana *İtalya*'da donanmada üst rütbeleri elde etmek isteyenler için *Osmanlı Devleti* çok daha pratik fırsatlar sunmaktaydı. Örnek vermek gerekirse *Venedik*'te deniz komutanlarının amiral unvanı için ihaleye katılmaları ve sonra da seçilmeleri gerekiyordu. *Venedik* ya da çağdaşı olan diğer *Avrupa* devletlerinin aksine, *Osmanlı* donanmasının komutanı olan kaptan paşanın denizcilik eğitimi almış bir kişi olması zorunlu değildi. Bu görevin verilmesi sultanın takdirine kalmıştı[3].

Akdeniz dünyasında 1500 ile 1650 arası dönem dinden dönenler için altın çağdı. Bu altın çağın en önemli çekim merkezi ise *Osmanlı Devleti*'ydi. Mühtediler, çoğu kez kendi rızalarıyla ve bazen de kendi istekleri dışında *Avrupa*'nın birçok ülkesinden *Osmanlı* topraklarına gelirlerdi. *Güney İtalya*'da özellikle çizmenin güney ucundaki *Calabria*'da, "erkeklerin sürekli *Osmanlı İmparatorluğu*'na kaçması toplumsal bir ayaklanma niteliğine" bürünmüştü ve bu gayet kanıksanmış bir durumdu. Modern öncesi dünyada din, kimliği oluşturan en mühim parçalardan birisiydi. Buna rağmen doğduğu ülke topraklarından ayrılıp dili ve dini tamamen farklı ülkelere giden çok sayıda insanın olması insan kimliğinin bu yönünün bile ne kadar biçim değiştirmeye yatkın olduğunu göstermektedir. Kimlik değiştirmenin altında çok farklı nedenler yer almaktaydı. Bununla birlikte nedenlerin başında din değiştirenlerin din konusundaki bilgisizliği, yoksul ve aşağılanmış insanların daha rahat bir yaşam için karşı tarafa geçme ihtiyacı bulunmaktaydı. Pek çok dinden dönme vakası *Akdeniz*'de süreklilik kazanmış korsanlık

2 A. Emre Öktem ve Bleda R. Kurtdarcan, *Deniz Haydutluğu ve Korsanlık Tarihi ve Hukuki Boyutlarıyla*, Denizler Kitabevi, İstanbul 2011, s. 25.

3 Palmira Brummett, *Osmanlı Denizgücü Keşifler Çağında Osmanlı Deniz Gücü ve Doğu Akdeniz'de Diplomasi*, çev. Nazlı Pişkin, Timaş Yayınları, İstanbul 2009, s. 139-143.

faaliyetlerinden kaynaklanırdı. Bu faaliyetler sonucu esir, köle yahut kürek mahkûmu konumuna düşen kimseler din değiştirmek yoluyla sosyal statülerini iyileştirebileceklerine inanıyorlardı[4].

Bir diğer görüşe göre ihtida eyleminin arka planında İslam'ın çok eşliliğe izin veren yapısı yatmaktaydı. Din değiştirme bazen bir bedel ödemeye karşılıktı. Örneğin babasıyla birlikte korsanlar tarafından esir edilen *Cigala* ya da *Cağaloğlu Sinan Paşa*'nın, babasının serbest kalmasını sağlamak için ihtida ettiği öne sürülmektedir. Yeniçağ'da İslam toplumlarında *nesep*, "liyakat, cüret, teknik bilgi ve beceri" kadar önemli değildi. Doğumla gelen statüleri yüzünden *Hristiyan* ülkelerinde alt sınıfların bir parçası olarak kalmaya mahkûm olan insanlar açısından *Osmanlı* ve *İslam dünyası* toplumsal basamaklarda ilerlemek ve atlamak için harika fırsatlar sunmaktaydı.

Avrupalıları Osmanlı Devleti hizmetinde çalışmaya ve dinlerinden dönmeye teşvik eden bir başka husus ise servet kazanma arzusuydu. Hiç şüphesiz, mühtedilerin yalnız alt sınıflardan olmasını beklemek doğru bir yaklaşım olamaz. Zira mühtedi olanlar arasında yaşadıkları ülkenin varlıklı ve toplumsal statüsü daha yüksekte olan insanları da vardı. Örnek vermek gerekirse *Venedikli* resmî bir görevli ile ihtilafa düştüğü için kellesine mükâfat konan ve sürgün cezasına çarptırılan *Dalmaçyalı* Avukat *Girolamo Fasaneo* cezasının kaldırılmasını sağlayamadığından İslam adaletine sığınmak üzere mühtedi oldu ve Türk kimliğini kabul etti[5].

Genel yaklaşım kişilerin bireysel olarak din değiştirmesiydi ama ara sıra daha büyük grupların toplu halde din değiştirmesine de rastlanır. Bunların bir örneği *Macaristan*'da bir sınır garnizonunu savunmakla görevli *Fransız* paralı askerlerinin 1600 yılında topluca karşı tarafa geçmesiydi. Bunun nedeni, kısmen, maaşlarının zamanında ödenmemesiydi. Bu şekilde askerlerin karşı tarafa geçmesi ender rastlanan bir olay değildi. Benzer şekilde *Calabria*'da bulunan *Consenza*'da *İspanyol* yönetiminden rahatsız olan 1400 kişi topluca *Müslüman* olmuştu. Mühtedilikte ve başka bir ülkede hizmet konusunda genel eğilim *Hristiyanlık*'tan *İslam*'a geçiş şeklindeydi. Ancak bazı siyasi baskılar, borç meseleleri ve dışlanmışlıklar nedeniyle sınırlı sayıda olsa da din değiştiren *Müslümanlara* da rastlanmaktaydı. Yeniçağ'da din değiştirmeyi daha kolay hale getiren nedenlerin birisi de *Hristiyanlığın* kendi içerisinde-

4 15 ve 16. yüzyılda din değiştirip İslam kimliğine giren kişilerin ihtida etme nedenleri Eric R. Dusteler'den derlenmiştir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bk. Eric. R. Dusrteler, *İstanbul'daki Venedikliler Yeniçağ Başlarında Akdeniz'de Millet, Kimlik ve Bir Arada Varoluş*, çev. Taciser Ulaş Belge, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2012, s. 166-195.

5 Eric. R. Dusrteler, *a.g.e.*, s. 166-195.

ki mezhep çatışmalarıydı. Bu çağ zaten *Katolik* ülkelerin bir kısmının topluca *Protestanlık* mezhebine geçtiği bir zaman dilimiydi. Kimilerine göre aslında bu bir din değiştirmeden ziyade zaten dinsiz olanların *İslam*'ı kabul etmesinden ibaretti. Bazı durumlarda da din değiştirmenin görünüşte kaldığı öne sürülebilir[6].

Osmanlı hiyerarşisinin tepelerine kadar tırmanan mühtedilerden birisi de *Uluç Hasan Paşa*'dır. *Celesti* soyadını taşıyan yoksul bir *İtalyan* ailede dünyaya gelen, *Andretti* adıyla vaftiz edilen Paşa, 16 yaşında hayatını kazanmak üzere denize açıldı. 1563'te *Turgut Reis*, onu kâtip olarak çalıştığı bir gemiden kaçırıp *Uluç Ali Reis*'in yanına verdi. *Andretta* İslam dinine geçti ve efendisinin en seçkin adamlarından biri olmayı başardı. *Kuzey Afrika*'da ünü ve şöhreti artan bu kişi 1577 ve 1582'de art arda iki kere *Cezayir Beylerbeyi* oldu. Hatta bu paşa 1588'de Osmanlı donanmasının bir numarası olan "Kaptan Paşa" olarak atandı. *Uluç Hasan Paşa*, Barbaros geleneğinden gelen ve önemli mevkiler işgal eden korsan kaptanların sonuncusu oldu. *Venedik*'te doğduğunu hiç unutmadı ve iyi niyetinin bir göstergesi olarak bazı çatışmalarda *Venedik* gemilerine dokunmadı. Bu paşa *Venedik*'te bulunan kız kardeşini de koruyup kollamıştı. *Uluç Hasan* bu yönüyle iki dünyası olan adamlardan birisiydi ve Batı dillerine de vakıftı[7].

Din değiştirenlerin nedenleri çok farklı ve kendine has karakterler taşımakla beraber bunların *Osmanlı Akdeniz*'ine girişinde çoğu defa

---

6 Eric. R. Dusrteler, *a.g.e.*, s. 166-195.

7 Eric. R. Dusrteler, *a.g.e.*, s. 166-195. Necdet Sevinç, Osmanlı deniz gücünün geri kalmasında devşirme sisteminin de rolü olduğunu, Türk soyundan gelmeyen Kaptan-ı Deryaların önemli bir sayı tuttuğunu, denizlerde sağlanan başarılı icraatların tamamının Türk asıllı kaptan-ı deryaların eseri olduğunu iddia etmekte ve şöyle yazmaktadır: "1324'ten 1867 yılına kadar geçen 543 yıllık süre içinde bilinen 161 kaptan-ı deryanın ancak 43'ü Türk; 18'i belki Türk'tür. Türk oldukları kesinlikle bilinen 43 kişi esas kabul edilirse 161 kaptan-ı deryanın 118'inin başka milliyetlere mensup olduğu gerçeği ortaya çıkacaktır. Türk olmaları muhtemel 18 kişi de hesaba dâhil edilirse 543 sene süreyle görev yapan 161 Kaptan-ı Deryadan ancak 61'i Türk demektir. Sayı üstünlüğünün devşirmelerde olmasına rağmen Osmanlı İmparatorluğu'nda yetişen büyük denizcilerin tümü de Türk ırkındandır. Hala dünyanın en büyük amirali olarak kabul edilen Barbaros Hayreddin Paşa, Kılıç Ali Paşa, devşirmelerin entrikaları yüzünden Kaptan-ı Deryalığa getirilmeyen Turgut Paşa, Uluç Hasan Paşa, Hüseyin Paşa, Mezamorto Hüseyin Paşa hep Türk milletinin evlatlarıdır." Naklen bk. Nejat Tarakçı, *Sömürgecilikten 21. Yüzyıla Deniz Gücü Mücadelesi Denizci Stratejinin Tarihi Analizi*, 2. Baskı, Deniz Basımevi, İstanbul 2009, s. 273-274. Ne var ki Necdet Sevinç'in başarılı Kaptan-ı Deryalar arasında zikrettiği ve Türk kökenli olduğunu öne sürdüğü Uluç Ali Paşa ve Uluç Hasan Paşalar İtalyan asıllıdır. Ayrıca, kendisi devşirme sistemi ile mühtediliği aynı kefeye koyarak büyük bir hataya düşmektedir.

korsanlık faaliyetleri etkin olmuştur ve pek çoğunun hikâyesi bir esaret bölümüyle başlamaktadır. Bu araştırmaya konu olan *Uluç Ali Paşa*'nın hikâyesi de bunlardan birisi ve belki de en dikkat çekici olanıdır.

Uluç (Kılıç) Ali Paşa'nın Hayatı ve Osmanlı Devleti'ne Hizmetleri

2000'lere girerken İtalya'nın *La Castellese* kasabasında hummalı bir çalışma başlamıştır. Bir taraftan kasabanın *Belediye Kütüphanesi*'nde *Kılıç Ali* üzerine yazılmış bütün kaynaklar toplanarak bir koleksiyon oluşturulmaya çalışılırken öte taraftan bazı yerel tarihçiler onun hayatı üzerine kapsamlı bir biyografi yazma hazırlığına girişmiştir. Ayrıca *Kalabriya* asıllı bu *Osmanlı* Kaptan-ı Derya'sının heykeltraş *di Dinami* tarafından yapılan bronz büstü *La Castellese* kasabasının en büyük meydanına dikilmiştir. 16. yüzyılın ilk yarısında *Osmanlı Donanması*'nın ve *Mağribli Müslüman* korsanların Akdeniz'de sıklıkla uğradığı mıntıkalardan olan *La Castellese*, heykelini diktiği hemşehrisi *Kılıç Ali Paşa*'yı bugün turizmde önemli bir tanıtım aracı olarak görmektedir. *İtalya*'nın en berrak sularına sahip denizi, tarihi *Aragon Kalesi*, turistik limanı, doğal güzellikleri ile bu küçük kasaba, güneyde *İtalyan* turizminin merkezi olmaya çalışırken, yetiştirdiği en önemli değer olarak *Uluç Ali Paşa*'yı görmektedir[8].

Uluç Ali Paşa, La Castellese'de doğdu[9]. Babası balıkçıydı. Anne ve babası onun kilisede alt seviyede bir görev almasını umarken bir rivayete göre *Türk* korsanların eline geçti. İhtida edip *Müslüman* olması ve *Osmanlı Donanması*'nda önemli görevlere getirilmesinden sonra *Hristiyan* devletler ona rüşvet vererek *Osmanlı* hizmetinden ayırmaya çalıştılar. Mesela *İspanyollar* 1568-1570 *Morisko Ayaklanması*'na destek vermemesi için ona rüşvet teklif ettiler ve *Uluç Ali Paşa*'yı, *Tunus*'u aldıktan sonra sadece 2. *Felipe*'nin vassalı olmak şartıyla *Tunus Kralı* olarak tanımayı bile vadettiler. Bununla birlikte *Uluç Ali Paşa* her iki teklifi de geri çevirdi[10].

8 Yasemin Taşkın, "İtalyanlar Kılıç Ali Paşa'ya Sahip Çıktı", Sabah 01.06.2003.

9 E. Hamilton Currey, *Akdeniz'in Büyük Korsanları*, çev. Kerem Özdural, İstiklal Kitabevi Yayınları, İstanbul 2007, s. 340.

10 Alan G. Jamieson, *Lords of the Sea A History of the Barbary Corsairs*, Reaktion Books, Londra 2012, s. 60. Jamieson, 1500'lü yıllardan sonra ihtida eden çok sayıda Hristiyan bulunmasına rağmen Hristiyan olan Müslümanların sayıca çok az olduğunu dile getirmektedir. Ona göre, Hristiyan yorumcular bu ihtida olaylarını Müslümanların esir Hristiyanları zorlamasına ya da İslam dünyasındaki muhayyel (düşsel) cinsel serbestliğe bağlamışlardır. Aynı yazar, Uluç Ali Paşa gibi bazı örnekler haricinde İslam'a geçen mühtedilerin sonunun genellikle iyi olmadığını da öne sürmüştür. Yazarın aktardıklarına göre, Hristiyan yorumcuların mühtedi denizcilerin denizcilik yeteneklerini Osmanlı donanmasına aktardıkları iddiası da pek sağlam değildir. Zira bu mühtedi

Uluç Ali Paşa esir edilince bir kadırgada kürekçi olarak çalıştırıldı. 1548'de şartları ve doğası çok da bilinmeyen bir şekilde *Turgut Reis*'e katıldı. *Uluç Hasan* ve *Frenk Cafer Paşa* gibi bazı *Venedik* kökenli denizcilerin de *Osmanlı Donanması*'nın önemli noktalarına gelmesinde aracı oldu[11]. 1550'de *Samos* adasının yöneticisi oldu. 1584'te *Kırım*'a bir deniz seferi yaptı ve 1585'te Mısır'daki Osmanlı donanmasını kullanarak *Lübnan* ve *Suriye*'deki ayaklanmaları bastırdı[12].

---

denizciler çocuk yaşlarda Türklerin eline geçmiş ve Müslüman olduktan sonra denizcilik faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Ayrıca bu mühtediler Türklerin eline geçmeselerdi donanma komutanlığı için soyluluğun esas olduğu Avrupa ordu sisteminde yükselmeleri mümkün olmazdı. Oysa Osmanlı Devleti'nde ırk veya sosyal statüye bakılmaksızın padişaha ve İslam'a sadık her kişi yetenekleriyle en yüksek mevkilere gelebilirdi. Bu adaylar İstanbul'da imparatorluk okullarında yetişirdi. Korsanlar bu sistemin resmî bir parçası değildi ve daha özgür bir alan sayılan denizlerde gösterdikleri başarılara göre Osmanlı donanmasında görev alırlardı. Jamieson, *a.g.e.*, s. 60-61.

11 Uluç Ali ve Uluç Hasan'ın kökeni aynıdır. Her ikisine de Frenk denirken Hasan'a ayrıca Venedikli de denmiştir. Uluç Ali Paşa'nın ardılı olan birçok İtalyan kökenli Müslüman bulunmaktadır. Uluç Hasan ve Frenk Cafer Paşa dışında Uluç Hasan'ın halefleri olarak Memi, Rıdvan ve Hasan bu gruba dahildir. Uluç Ali Paşa, bu ardılları İtalya yarımadasından bilhassa Napoli ve Sicilya krallıkları hakkında istihbarat toplamak için kullanırdı. İspanya ve Venedik ile 17. asırda yapılan deniz savaşları ve bu savaşların çoğunlukla İtalya yarımadasında yapılması İstanbul ve Mağrib'deki esirlerin çoğunun İtalyan olmasını açıklar. Bu bilgi ihtida olaylarındaki oranlarla da doğrulanmaktadır. Osmanlı Donanması'nda 1571-1595 arasında görev yapan dört amiral Uluç Ali Paşa, Damat İbrahim, Uluç Hasan ve Ciğalazade'nin mukayesesi devlet kurumlarındaki başarılı bir idare için böyle bir ilişkinin işlevsel önemini ortaya koyar. 3. Murad'ın kızıyla evli olan Damat İbrahim Paşa diğerlerinden farklı olarak devşirme olarak saraya girdiği için donanma tecrübesi yoktu. 1587'de Uluç Ali Paşa'nın ölümünden sonra kaptan paşa oldu ancak kısa sürede bu iş için uygun olmadığı anlaşıldı. Birkaç ay sonra Uluç Hasan Paşa bu makama geldi. İşlerin kötü gittiğini görmüş ve her şeyi yoluna koymak için uğraşmıştı. Dönemin İngiliz elçisi Edward Barton, sadece İbrahim Paşa'nın değil onun donanmaya soktuğu kişilerin de yetersiz kişiler oluşunu vurgulamıştır. Ragusa civarında doğmasına ve İskenderiye'de görev yapmasına rağmen İbrahim Paşa'nın Akdeniz'deki ilişkilere dair bilgisi azdı ve bu da kaptan paşalık makamında başarılı olmak için şarttı. İbrahim Paşa'nın selefi Akdeniz ilişkileri konusunda daha yetenekliydi. Uluç Ali ve Uluç Hasan paşalar sadece İtalyan olmanın avantajına sahip değillerdi. Aynı zamanda Osmanlı donanmasının önemli bir insan kaynağı olan Kuzey Afrika'yla da bağlantılarını iyi kullanıyorlardı. Benzer biçimde Cigalazade de kardeşi Carlo Cigala'dan bölge hakkında bilgi alıyordu. Mesela 1600 yılında Fransızların Dalmaçya'ya yapacağı bir çıkarmayı Osmanlılar önceden öğrenmişlerdi. Bk. Tobias P. Graf, *The Sultan's Renegades: Christian-European Converts to Islam and the Making of the Ottoman Elite, 1575-1610*, Oxford University Press, Oxford 2017, s. 127, 130, 146.

12 William Stewart, *Admirals of the World: A Biographical Dictionary, 1500 to the Present*, Mc Farland & Company, Jefferson, North Carolina and London 2009, s. 281.

Gerçekle Kurmaca Arasında: Uluç Ali Aslında Kimdir?

Uluç Ali Paşa, İtalyan yarımadasında bulunan *Kalabriya*'da *La Castella* köyünde dünyaya gelmiştir[13]. Burası *Isola di Capo Rizutto*'dan uzak olmayan, *İtalya*'nın *Kalabriya* bölgesine bağlı *Crotone* ilinde bulunan bir yerdir. Doğum tarihi belli değildir[14]. Babası aslen *Sant'Agata del Biancolu, Birno* adında bir balıkçıdır. Annesi *Pippa de Cicco* isimli köylü bir kadındır[15]. Balıkçı bir babanın oğlu olarak ilk gençlik çağında balıkçılıkla uğraşmıştır. Cezayir korsanlarından Ali Ahmed Reis tarafından ele geçirilmiştir[16]. Kadırgalarda kürek çekmeye mahkûm edilen bu balıkçının adı *Giovanni Galleni*'dir[17]. *II. Felipe* ve *Juan de Austria* dönem-

13 E. Hamilton Currey, *a.g.e.* s. 340.

14 Uluç Ali Paşa'nın çocukluk yıllarına ait bilgilerin rivayetlere dayandığı açıktır. Özellikle, Branton, Hayedo gibi Batılı yazarların rivayetlerine dayanarak Paşa'nın ilk zamanlarını inceleyen Ali Haydar Emir 1587'de seksen iki yaşında öldüğünü dikkate alarak Uluç Ali'nin doğum tarihini 1505 olarak tahmin etmiştir. Paşa'nın kökeni hakkında İspanyol olma ihtimalini de dile getirmiştir. Aile adının da tahmin edilemeyeceğini öne sürmüştür. Ayrıca köyünden ayrılıp Napoli'ye gitmesinde demirci olmak olasılığını da belirtmiştir. Ona göre, Uluç Ali'nin esir edildiği tarih 1520 yılı olmalıydı ve bu takdirde kendisi esir edildiğinde 15 yaşındaydı. Bu noktada Batılı tarihçilerin bu esir çocuğun küreğe konduğu iddiasına da şiddetle karşı çıkmaktadır. Zira ona göre bu durum levent usul ve teamüllerine aykırıydı. Esaretini takiben Müslüman edilmesinin daha akla yatkın olduğunu söylemektedir. Bk. Ali Haydar Emir, "Lepanto ve Kılıç Ali", *322 Numaralı Deniz Mecmuasının Tarih Kısmı İlavesi*, Birinciteşrin 1931, s. 3.

15 Gino Benzoni, "Galeni, Gian Dionigi", *Dizionario Biografico degli Italiani* içinde, Volume 51 (1998), online yayın: http://www.treccani.it/enciclopedia/gian-dionigi-galeni_(Dizionario-Biografico)/ (accessed: 16.12.2019: 21:47).

16 Haluk Şehsuvaroğlu, "Kılıç Ali Paşa", *İslam Ansiklopedisi*, c. 6, Milli Eğitim Bakanlığı Yayını, İstanbul 1977, s. 679. Giam Battista Gennaro Grossi'ye göre ise gerçek adı Luca Galeni olan bu denizci Calabria bölgesindeki Crotone kasabasından Barbaros Hayreddin tarafından kaçırılmıştır.

17 Bilindiği üzere, büyük Türk denizcileri arasında sayılan Cicala, Cenova asıllı bir Sicilyalı ve Occhiali de Calabrialı -ki Tophane'de camiini yaptırmıştı- İtalyan idiler. Cicala adı Türkçede Cağala diye şekil almıştı; Cigalaoğlu Sinan Paşa, Osmanlı Devleti'nde göz kamaştırıcı bir kariyer yapmıştı. Türk ve Batılı kaynaklarda hakkında hep çelişkili hükümler vardır. Batılı kaynaklar aslına ihanet edip İslam hizmetine girmeyi takbih ederken, Osmanlı kaynakları ise, sürekli olarak menşeini ileri sürüp devlet katındaki çabalarını gölgelemeye kalkıştılar. Tarafsız bir sonucu, Venedik tarihi araştırması Gino Benzoni göstermişti: "Cicala," Dizionario Biografico degli Italiani, ilgili madde- Occhiali denilen zat Uluç Ali Paşa'dır. Türk denizciliğinin bu müstesna kişisi üzerinde fazla durmak gereksizdir. İnebahtı Deniz Savaşı'nda donanmayı en az zararla müttefik kuvvetler karşısında kurtarması, Batı dünyasında hayretle karşılanmıştı. Gino Benzoni, aynı ansiklopedide Uluç Ali Paşa'yı İtalyan kaynaklarına göre kaleme aldı: "Galeni, Gian Dionigi". Bk. Tomasso Bertele, *Venedik ve Kostantiniyye Tarihte Osmanlı-Venedik İlişkileri*, çev. Mahmut H. Şakiroğlu, Kitap Yayınevi, İstanbul 2012, s. 156.

lerinin en büyük denizcilerinden olan *Uluç Ali, Rum* asıllı *Ali Ahmed Reis*'e esir düştüğünde bitli, dazlak kafasıyla forsalık yaptığı gemilerde bütün *Hristiyanların* hakaretine uğruyordu. Diğer forsalar onunla yan yana yemek yemek; hatta kürek çekmek istemiyorlardı[18].

Uluç Ali, bir forsa olarak kalsaydı asla tarihin bir öznesi sayılmayacak; hayatının ilk zamanları merak konusu olmayacaktı. *Kuzey Afrika*'da *Berberî* bölgesinde önemli bir *Osmanlı* idarecisi olduğunda *İspanyollar, Kalabriyalı* bu dazlak hakkında İtalya'da başarılı bir istihbarat incelemesi başlattı. Bu istihbarat sonunda adının *Dionisio Galea* olduğunu öğrendiler. 28 Ağustos 1536'da 18 yaşındayken dul annesi *Pippa da Chicco* ve 7 yaşındaki kardeşi ile esir düştüğü bilgisine ulaştılar. *Juseli Mayumet* (*Hüseyin Mehmed*) adındaki kardeşinin daha sonraları *İstanbul*'da evlenip orada yaşamaya başladığına dair duyumlar aldılar. Annesinin *İtalya*'ya dönüp 1567 yılında *Uluç Ali*'nin *Cezayir*'in başına geçmesine az bir süre kala öldüğüne dair bazı söylentilere eriştiler. 1568 ve 1569'da yapılan bu araştırmaya göre *Santa Severina*'da yaşayan bazı yakınlarını buldular. Bunlar *Uluç Ali*'nin teyzelerinden birisiyle evli doksan yaşındaki noter *Enrique de Hassis*, 55 yaşlarındaki diğer teyzesi *Leticia de Chicco* ve 70 yaşında olan kocası *Paolo Belhomo*'ydu. *Uluç Ali*'nin *Gaspar de Chicco* ve *Ruger Belhomo* adında iki kuzeniyle de bağlantı kurmuşlardı[19].

Peki, *Uluç Ali* Osmanlı hizmetine girene kadar hayatının akışı nasıl gerçekleşmişti? Onun hikâyesinin herhalde en karanlık noktası bu esaret evresi olsa gerektir. Hayatının bu karanlık ve sırlarla dolu evresini *Gino Banzeni* tarafından *İtalyan* kaynaklara dayalı olarak hazırlanan biyografisinden takip etmeye çalışacağız. Buradaki kurmacada *Uluç Ali*'nin esir edilişi 1536 senesine tarihlenir. 29 Nisan 1536'da *Hayreddin Paşa*'nın 30 gemiyle yaptığı saldırıda babasının öldürüldüğü, annesinin esir edildiği ve başka bazı genç çocuklarla ve kadınlarla beraber kendisinin de esir düştüğü anlatılır. Diğer esirlerle beraber *İstanbul*'a götürüldüğü ve orada esir pazarında satıldığı aktarılır. Bir *Akdeniz* hikâyesi olarak vurgulanan bu anlatıya göre *Uluç Ali* çirkindi ve saçkıran rahatsızlığından dolayı kel bir görünümü vardı. Bundan dolayı kendisine *el-fartas* (uyuz) diyorlardı. Kendisini satın alan korsan *Cafer* onu üç gemisinden birisinde küreğe koymuştu. Zayıf ve zincirlerle gemiye bağlı *Uluç Ali*'nin hâlâ gelişim sürecindeki bedeni zayıf düşmüş ve hastalanmıştı. *Cafer*, onun içinde olağan dışı bir şeyler olduğunu keşfetti. Onunla konuştu ve hastalandığı için onu kendi ev hizmetlerinde kullanmaya karar verdi. Cafer'in ve evin hanımının gözüne girmeyi başar-

18 Emilio Sola, "Cervantes Döneminde Magripli Mürtet ve İspanyol Gizli Ajanları", *OTAM (Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi)*, Sayı: 4 (1993), s. 691-692.

19 Emilio Sola, a.g.m., s. 692.

dı. Sevilen ve ayrıcalıklı muamele gören bir hizmetkâr oldu. Kendisi gibi biri *Sicilyalı*, diğeri *Napolili İtalyan* iki hizmetkârın kıskançlığına uğradı. Kendisini tokatlayan iki hizmetçiden *Napolili* olanını yumrukladı ve ölümüne sebep oldu. İşlediği bu cinayet suçuna verilen ölüm cezasından kurtulmasının tek yolu *Müslüman* olmaktı. Sünnet olmanın bir teslimiyet oduğunu bilse de sarığın saçkıranı gizleyecek iyi bir maske olduğuna karar verdi. Müslümanlığın sağlayacağı diğer avantajları da göz önünde bulundurarak İslam dinini seçti. Üstelik efendilerinin kızı *Bracaduna* ile evlendi. Böylece efendisi artık kayınpederi olmuştu. O dönemde *Müslümanların* eline düşmek kötü bir deneyimdi ama yükselmek ve yoksulluktan kurtulmak için uygun bir fırsattı. Şüphesiz bu, bir hikâyeden ibarettir. Ancak bu hikâyede gerçek olan, o tarihlerde *Kalabriyalıların* esir edilmesidir. Hikâyenin geri kalanında 1541'den sonra *Cafer*'in *Uluç Ali*'yi *Turgut*'a teslim etmesi vardır[20].

Yukarıdaki kurmaca *Uluç Ali*'nin özelliklerine göre sonradan uydurulmuş bir Akdeniz masalı görünümündedir. Gerçek olan ise onun bir mühtedi olmasıdır. *Tophane*'de adına yaptırılan camiye ait vakfiyede baba adının *Abdülmennân* ve *Abdullah* gibi iki ayrı şekilde belirtilmiş olması mühtedi olduğunu gösterir[21]. Kendisinin mühtedi olduğunun bir başka göstergesi de ölümünden sonra emrindeki bir denizcinin onu yerdiği hicviyeden anlaşılmaktadır. Bu hicviyede, muhtemelen Paşa'ya karşı kızgınlığı da bulunan yazarın onun için *Kılıç* tabirini hiç kullanmaması dikkat çekmektedir. Ayrıca hicviyenin bir yerinde şair, Paşa'nın bir

20 Gino Benzoni, "Galeni, Gian Dionigi", *Dizionario Biografico degli Italiani* içinde, Volume 51 (1998), online yayın: http://www.treccani.it/enciclopedia/gian-dionigi-galeni_(Dizionario-Biografico)/ (accessed: 16.12.2019: 21:47).

21 İdris Bostan, "Kılıç Ali Paşa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (TDVİA)*, c. 25, Ankara 2002, s. 411. Hâl böyle olduğu halde, bilhassa daha geç dönemde yazılan bazı eserlerde Uluç Ali Paşa'nın kimliği konusunda Türklük öne çıkarılmıştır. Örneğin Kamusü'l-Alam'da Şemseddin Sami, "İlk olarak ismi (Uluc Ali) olup, bazı Avrupa müverrihleri ve aynı şekilde Hammer kendisinin aslen Kalabriyeli ve mühtedi olduğunu ve asıl isminin Ugili olup ondan galat olarak Uluç Ali denildiğini belirtmişlerse de kendisi Türk oğlu Türk ve Anadolulu olup" diyerek Paşa'nın kökenine dair mühtedi gerçeğini reddetmiştir. Bununla birlikte, Şemseddin Sami, Paşa'nın geçmişini yazarken bir hayli hataya düşmüştür. Bu hatalardan ilki Paşa'nın Osmanlı hizmetine girişini II. Süleyman dönemine götürmesidir. Bunun I. Süleyman (Kanuni) olması gerekirdi. İkincisi "kendisine aynı zamanda Müezzinzade" dendiğini belirtmiştir. Oysa, Müezzinzade, Uluç Ali Paşa'nın hemen öncesindeki Kaptan-ı Derya'ydı. Bu açıdan Kamusü'l-Alam hazırlanırken kaynaklara yeterli bakılmadığı anlaşılmaktadır. Bk. Şemseddin Sami, *Kamusü'l-Alam*, c. 5, Mihran Matbaası, İstanbul 1314, s. 3692-3693. Ramipaşazade Mehmed İzzet, Kapudanan-ı Derya isimli eserinde herhangi bir kaynak belirtmeksizin Kılıç Ali Paşa'nın Anadolu ahalisinden, Hayreddin Paşa'nın zümresinden birisi olduğunu öne sürmüştür. Bk. Ramipaşazade İzzet, *Harita-i Kapudanan-ı Derya*, İstanbul 1285, s. 33-34.

kere "No!" dedikten sonra kimsenin onu yumuşatamadığını belirtmektedir. Anlaşıldığı kadarıyla Paşa *Türkçeye* tam olarak hâkim olamamakta ve konuşurken zaman zaman anadili *İtalyancaya* da başvurmaktaydı[22]. Onun *Türkçeye* tam vâkıf olamadığına dair bir ipucu da *Evliya Çelebi*'nin seyahatnamesinde bulunmaktadır. *Evliya Çelebi, Kılıç Ali Paşa*'nın yaptırdığı caminin ilk cumasında na'thanın söylediklerini tam olarak anlayamamasını ve bu durumun vezirler arasında gülüşmelere sebep olduğunu ironik bir şekilde dile getirmiştir. Bütün bunların üstüne onun bir mühtedi olduğunun apaçık göstergesi ise lakabı olan "uluç"tur[23].

Uluç Ali Paşa, Osmanlı İmparatorluğu'nda sosyal geçişin, bilhassa dikey hareketliliğin önemli ve dikkate değer örneklerinden birisidir. Uzun yıllar forsalık yapmıştır. *Müslüman* bir gemi personelinden aşağılayıcı bir söz işitmiş, intikamını almak için özgürlüğüne kavuşmak

22 Bu hicviye ve Paşa hakkındaki yergiler Nusret Gedik tarafından çalışılmıştır. Bu konuda detaylı bilgi için bk. Nusret Gedik, "Gemici Dili ile Kılıç Ali Paşa Hicviyesi", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 37, 2017, s. 154-155.

23 Evliya Çelebi, Seyahatname'sinde Kılıç Alî Paşa Câmi'i başlığında cami hakkında şu bilgileri vermektedir: "Gûyâ câmi'-i selâtîndir. Leb-i deryâda bir düz vâsi' zemînde tahtânî bir câmi'-i şîrîndir kim İslâmbol'da nazîri yokdur. Hemân tâbaka'n-na'l bi'n-na'l Ayasofya-i kebîr tarzında binâ olunmuşdur. Ammâ iki yan kapu ve bir kıble kapusu vardır. Kapu üzre târîhi budur: Hâtif-i kudsî görüp Ulvî dedi târîhini/Ehl-i îmâna ibâdetgâh olsun bu makâm. Sene 988. Ve türbesi kapusu üzre târîh budur: Mîr-i bahr a'nî Kılıç Paşa kapudan-ı zamân/Yapdı bu câmi'i çün ola derim ber-hordâr/Ehl-i diller dediler göriceğiz târîhin/Es-selâm oldu alâ câmi'ike Beytü'l-harâm. Sene (---)." Bu şekilde Cami hakkında malumat verip camiyi deniz kenarında düz bir zeminde olarak zikredip Ayasofya'nın mimarisine benzerliğine değindikten sonra caminin banisi olan Kılıç Ali Paşa'ya sözü getirmekte ve *Menâkıb-ı Alî Paşa* başlığında kaptan-ı derya hakkında, biraz da onun yabancı kimliğini vurgulayan bir tarzda şunları yazmaktadır: *Zürefâ mâbeyninde meşhûrdur kim Kılıç Alî Paşa uluç âdemîsi olmağile lisânı Freng lehcesi imiş, bu câmi'i itmâm buldukda cemî'i vüzerâ [ve] vükelâ ibtidâ cum'asında câmi'e cem' olup na'thân ifrât üzre {teğannî ile} na't-ı şerîf tilâvet ederken hemân Alî Paşa ayağ üzre kalkup na'thâna hitâben, "Nedir bu gu gu gu ve hinku ku bu meyhâne mi, yâ cânım bozahâne mi?" deyü feryâd eder. Yanındaki vüzerâlar, "Sultânım bizim Hazret-i Peygamberi medh eder." dedükde, "Ya bizim Muhammed Efendi bu gu gu gu medh eder kâyil mi?" der. "Kâyildir sultânım." derler. "Ya bu kaç akçe ulûfe yazdım, baka defter." der. "Sultânım on akçe." derler. "Ya bu minberde bizim hünkârcı Murâd Sultân medh eder kaç akçe yapar?" "Kırk akçe yapar." derler. "Yâ hünkârcı mı büyük yoksa bizim Hazret-i Muhammed Efendici büyük?" der. "Sultânım Hazret-i Muhammed büyükdür." derler. "Tîz Muhammed Efendi gu gu gucı hünkâr gu gu gucı berâber kırk açan olsun ve bizim Portakal Bunduki altun ulûfe alsın." dedikleri latîfeler ile ile'l-ân zürefâlar mâbeyninde dâstândır. Böyle bir mu'tekid uluç âdemi imiş. Her cum'a câmi'in taşra yan soffasında oturup cümle fukarâya bir kîse tasadduk edermiş.* Bk. Evliyâ Çelebi b. Derviş Mehemmed Zıllî, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, haz. Robert Dankoff, Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı, C. I, Kitap I, Yapı Kredi Yayını., İstanbul 2016, s. 213-214.

istemiş ve *Müslüman* olmuştur. Özgürlüğüne kavuşunca da kendisine hakaret eden bu kişiyi öldürmüştür. *Türk* korsanları savaş zamanlarında *Osmanlı Donanması*'na katılır ve onun savaş gücünü artırırdı[24]. *İslam*'ı seçtikten sonra kendisini esir eden reisin adı olan *Ali* ismin almış, bununla birlikte lakabı *Uluç* ile daha çok anılmıştır. *Uluç, Arapça* علج kelimesinin çoğulu عُلُوج tan *Türkçeye* geçmiş bir kelime olup sözlükte, "kuvvetli ve besili vahşi eşek, kâfir, *Acem* ve diğer kâfirlerin en güçlü olanlarına" verilen isim olduğu görülmektedir[25]. *İbn Haldun*'un yer verdiği bir iddiaya göre, *Yunanlılar, İbn Ulucan bin Yafes*'in neslinden gelmektedir ve bundan dolayı *Türkler* dışındaki Kuzey kavimlerine *uluç* denilmektedir[26]. *Osmanlı* arşiv belgelerinde "*Uluç* ve *İstanbul* suretinde kâfirler" şeklinde bir tabirle anılmakta ve *İstanbul* adına casusluk yapan denizciler için kullanılmaktadır[27]

Kılıç Ali Paşa'nın Portresi
(Portre adı: Ulucci Ali; Ressam: Antonio Locatelli; Tarih: 1837)

24 Comer Plummer III, *Roads to Ruin: The War for Morocco in the Sixteenth Century*, Lulu Publishing Services, 2015, s. 162-163.

25 İbn Manzur, Ebü'l-Fazl Muhammed b. Mükerrem b. Ali el-Ensârî, *Lisanü'l-Arab*, c. 2, thk. Emin Muhammed Abdülvehhab, Muhammed es-Sadık el-Ubeydi, 2. bs., Dâr u Sadr, Beyrut 1414, s. 326; Fîrûzâbâdî, Ebü't-Tâhir Mecdüddîn Muhammed b. Ya'kūb b. Muhammed (ö. 817/1415), *el Ḳāmûsü'l-muḥîṭ*, thk. Enes Muhammed eş-Şâmî, Dâru'l-Hadîs, Kahire 2008, ج ل ج md.

26 İbn Haldun, Abdurrahman, *Târih-i İbn Haldun*, c. 2, Dâru'l-fikr, Beyrut t.y., s. 218.

27 İbrahim Akkaya ve Fahri Ayanoğlu, *Osmanlı İmparatorluğu'ndan Günümüze Denizlerimizin Amirleri, Derya Kaptanları, Bahriye Nazırları, Deniz Kuvvetleri Komutanları*, Deniz Basımevi, İstanbul 2009, s. 36.

Kurmacadan Gerçeğe: Osmanlı Hizmetinde Uluç Ali Reis

Esir düşmesinden sonra İslamiyete geçip Cezayirli korsanlar arasına katıldığı düşünülen *Uluç Ali* hakkında ilk sağlıklı bilgiler 1548 tarihine aittir. Uluç Ali, bu tarihte *Turgut Reis*'e katılmış ve 1549'da *Mehdiye*[28] Kalesi'nin savunmasında onun donanmasında yer almıştır. 1550'deki *Cerbe*[29] akınında görev almıştır[30]. 1551 yılında *Osmanlı* hizmetine girmek üzere *Turgut Reis*, sekiz parça gemiyle *İstanbul*'a geldiğinde mahiyetindeki gemi reisleri içerisinde *Gazi Mustafa, Hasan Gülle, Mehmed Reis, Sancakdâr Reis, Deli Cafer ve Kara Kadı*'dan başka *Uluç Ali* de bulunmaktaydı. *Kanuni Sultan Süleyman, Turgut Reis*'e *Karlıeli Sancak Beyliği*'ni vermişti. *Uluç Ali* ve diğer reislere ise yetmiş-seksener akçe ulufe bağlamıştı. Bu reislere gemilerinde fener taşıma izni de vermişti[31]. Bu gelişmeye bakıldığında *Uluç Ali*'nin *Osmanlı* hizmetine girdiği tarih olarak 1551 tarihini vermek yerinde olacaktır.

Bilinen ilk görevi *Beledіunnâb kaid*liğidir. Osmanlı arşiv belgelerinde *Cezayir* reislerinden olduğu belirtilen *Uluç Ali*, 14 Nisan 1556'da 40 akçe ulufe ile *İstanbul*'da *tersane kaptanlığına* (hassa reisliği) tayin edilmiştir. *Cezayir Beylerbeyi Sâlih Paşa* vefat edince onun emrindeki donanmayı geri çağırmak üzere *Cezayir*'e gitmiştir. Bu hizmetlerine binaen ulufesi 20 Eylül 1556'da 100 akçeye yükseltilmiştir[32].

Uluç Ali Paşa'nın tersane kaptanlığında ne kadar süre hizmet ettiği bilinmemektedir. Bununla birlikte onun bu göreve getirilmesi *Osmanlı* hizmetine giren diğer korsanlar arasında hoşnutsuzluğa sebep olmuştur[33]. Ayrıca görevi devam ederken *Turgut Reis*'le *Trablus*'un fethinde, *Napoli* ve *Sicilya*'ya yönelik hareketlerde yer aldığı rivayet edilmektedir. Diğer bir rivayete göre 1553'te *Turgut Reis Trablus Beylerbeyliği*'ne

28 Tunus'un doğu sahilinde Akdeniz'e doğru küçük bir çıkıntı şeklinde uzanan kayalık yarımadanın (İfrîkıye burnu) üzerinde kurulmuş bir şehir olup adını ilk Fâtımî halifesi Ubeydullah el-Mehdî'den alır. Bk. Ahmet Kavas, "Mehdiye", *TDVİA*, c. 28, Ankara 2003, s. 387-389.

29 Mağrib karasularının en büyük adası olup Tunus'un doğusundaki Kâbis (Gabes) körfezinde ana karadan 2 km. uzaktadır. Bk. Abdülkadir Özcan, "Cerbe", *TDVİA*, c. 7, İstanbul 1993, s. 391-392.

30 Arif Emre Kara, *Türk Deniz Tarihinde Kıbrıs'ın Fethi*, Türk Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Yayını, İstanbul 2009, s. 44; İdris Bostan, a.g.m., s. 411.

31 Katib Çelebi, *Tuhfetü'l-Kibâr fi Esfâri'l-Bihâr*, haz. İdris Bostan, T.C. Başbakanlık Denizcilik Müsteşarlığı Yayını, Ankara 2008, s. 100. Uluç Ali, Katib Çelebi'nin bu eserinde ilk olarak "Zuhur-ı Turgudca Bey" başlığında karşımıza çıkmaktadır. Bu bakımdan onun Osmanlı hizmetine girmesi Turgut Reis'in Osmanlı Devleti'nin hizmetine girmesiyle aynı zamana denk düşmektedir.

32 İdris Bostan, a.g.m., s. 411.

33 Ali Haydar Emir, *a.g.e.*, s. 5.

atandığı zaman *Uluç Ali Reis*'in onunla *Trablus*'a gitmiş olduğu da yer almaktadır. 1557'de *Piyâle Paşa* kumandasında *Akdeniz*'e açılan Osmanlı donanmasına bir baştarda ile katılmıştır[34].

Bazı *Berberiler* ile *İspanyollar* arasında yapılan ittifak sonunda *Trablus*'un tehlikeye düşmesi üzerine *Piyale Paşa* komutasında 74 kadırgadan oluşan Osmanlı donanması, 1560 yılının Nisan ayında buraya sevk edilmiştir. *Osmanlı Donanması*, *İspanyolların* tahkim ettikleri *Cerbe Kalesi*'ne karşı, kara kuvvetlerinin de desteklediği bir taarruz gerçekleştirmiştir. *Piyale Paşa* ve *Turgut Reis*'in idare ettikleri bu taarruz başarıyla sonuçlanmıştır. Tarihlere 1560 *Cerbe Deniz Savaşı* olarak not düşülen bu taarruzda bir filo kumandanı olarak *Uluç Ali Reis* de önemli rol üstlenmiştir[35]. Uluç Ali Reis bu savaşta *Trabluslulların* yardım isteğini Osmanlı Devleti'ne iletmek, savaş öncesi *Venediklilere* bağlı *Çuka* adasında düşmanın gücü hakkında keşif yapmak, savaş sırasında düşmanın lojistik desteğini kesmek, su kaynaklarını kurutmak gibi hizmetlerde bulunmuştur[36]. *Cerbe Savaşı*'nda gösterdiği yararlıktan dolayı yevmiyesine 10 akçe zam yapılırken *Sığla sancak beyliği* ve bölgedeki sularda derya muhafazası görevleri de uhdesine verilmiştir. Hububat kaçakçılığı takibatı sırasında 1564'te *Sakız* beyleriyle çatışmış; kendisiyle aynı adı taşıyan kardeşi *Ali*, Sakızlılar tarafından öldürülmüştür[37].

1565 yılında *Uluç Ali Reis*, *Piyale Paşa* kumandasında *Malta Seferi*'ne *İskenderiye Beyi* olarak altı kadırgayla katılmış; *Turgut Reis*'in *St. Elmo*

34 İdris Bostan, a.g.m., s. 411.

35 Arif Emre Kara, *a.g.e.*, s. 44.

36 Zekeriyazade, *Ferah Cerbe Savaşı*, yay. haz. Orhan Şaik Gökyay, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul 1980, s. 33-34, 42, 70, 75. Zekeriyazade'nin Cerbe Savaşı'nın tarihini anlattığı bu eserinde Çuka adası civarında düşmanla çarpışması, bir barçayı ele geçirmesi gibi Uluç Ali'nin yaptığı yararlılıklar övücü bir şekilde anlatılırken kendisi hakkında Turgut Reis'in olumsuz bir görüşüne de yer verilmektedir. Turgut Reis, Trabluslularla Uluç Ali'nin daha evvel haberleşmeye geçmesi, diğer birlikleri beklemeden oraya daha erken gitmesi gibi konularda Uluç Ali'ye *fodul* benzetmesi yapmıştır. Zekeriyazade, *a.g.e.*, s. 35. Kâtip Çelebi, *Tuhfetü'l-Kibar*'da Uluç Ali Reis'ten meşhur Cezayirli korsan olarak bahsetmekte ve Cerbe Seferi öncesi düşman tarafına keşif için gönderildiğini ve bir düşman barçasını içindekilerle beraber İstanbul'a yolladığını şöyle açıklamaktadır: "Bundan akdem Paşa-yı mezbûr Uluç Ali nâm reisi ki ol asırda nâmdâr korsanlardan idi, birkaç pâre kadırga ile dil almağa diyâr-ı küffâra gönderüb mezbûr dahi bir azîm harbî barçaya râst gelüb iki tarafdan toplaşurken girüden birkaç pâre gemi dahi erişmekle döğe döğe barçayı alub içinde olan gürûh-ı mekrûhu esîr edüb getirdiklerinde topları ve esbâbı ile Âsitâne tarafına gönderilüb Moton önüne varıldıkda Rodos Beği Kurdoğlu Ahmed Beğ ve Midillü Sancağı Beği Mustafa Beğ birkaç pâre gemi ile gelüb azîm şenlikler edüb donanmaya mülâki oldular." Kâtip Çelebi, *a.g.e.*, s. 103.

37 İdris Bostan, a.g.m., s. 411.

Kalesi kuşatması sırasında başından yaralanıp ölmesi üzerine kendisine *Trablusgarp Beylerbeyliği* verilmiştir[38].

Trablusgarp Beylerbeyiliği'nde bir aralık *Mehmed Paşa* görünse de *Tacuralıların* başlattığı bir ayaklanmayı bastırmak üzere bu göreve kısa süre içerisinde ikinci kez *Uluç Ali* getirilmiştir. *Tacuralıların* ayaklanmasını bastırdığı için *Sultan İkinci Selim*'in takdirini kazanmış, 20 Eylül 1567 tarihinde kendisine bir kılıç ve iki hil'at gönderilmiştir. Bu arada, kendisinden *İspanya* armadasının Akdeniz'deki faaliyetlerini takip edip *İstanbul*'a bildirmesi ve olası tehditlere karşı önlem alması istenmiştir. 27 Haziran 1568'de *Cezayir-i Garb Beylerbeyi* olarak atanmıştır[39]. *Cezayir-i Garb Beylerbeyi* olduğu vakitlerde *İspanya Müslümanları*, yaşadıkları kötü muamelelere bir tepki olarak *Muhammed Mansur* önderliğinde bir ayaklanma başlatmıştır. Bu ayaklanma, 1569 senesi içerisinde *Don Juan* kumandasındaki *İspanyol Ordusu* tarafından şiddetle bastırılmıştır. Bunun üzerine iyice sıkışan *İspanya*'daki *Müslümanlar, Cezayir Eyaleti*'ne başvurup yardım istemişler ve silah ile cephane talep etmişlerdi. *Beylerbeyi Uluç Ali Paşa, İspanya*'dan gelen talebi değerlendirmiş; oradaki *Müslümanlara* silah ve cephane yardımında bulunmuş; bununla birlikte yanında bulunan kuvvetlerin *İspanyollar* karşısında yetersiz kalacağını bildiğinden durumla ilgili *İstanbul*'a malumat vermiştir. Ancak *Osmanlı Devleti*, o tarihlerde *Kıbrıs*'a bir sefer hazırlığında olduğundan ve önceliği bu meseleye verdiğinden dolayı *İspanya*'daki *Müslümanlara* gereken yardımı gönderememiştir. Buna rağmen bazı *İspanya* şehirlerini yağmalamaktan da geri durmamıştır[40]. *Osmanlı Devleti*'nin *Kıbrıs* üzerine safer hazırlığında olduğunu öğrenen *Uluç Ali Paşa*, halkının *İspanyollara* karşı kendisinden yardım talep ettiği *Tunus*'a yönelmiştir. 5.000 kişilik kuvveti ile *İspanyolların* istinat noktalarından biri olan *La Goletta* (Halkulvadi)'yı karadan kuşatmıştır[41]. Mart 1570'te *Tunus*'u almış ve *Kaid Ramazan*'ı buraya kaymakam bırakarak *Cezayir*'e dönmüştür[42].

---

38 Gökhan Atmaca ve Doğan Tanrıverdi, *Türklerin 30 Büyük Deniz Savaşı*, Denizler Kitabevi, İstanbul 2016, s. 176-177; İdris Bostan, a.g.m., s. 411. Bazı araştırmacılar, Malta Seferi sırasında Uluç Ali Reis'n Cezayir Beylerbeyliğine getirildiğini öne sürse de bu doğru değildir. Zira atama Turgut Reis'in ölümü üzerine gerçekleştiğinden Turgut Reis'in idaresinde bulunan Trablusgarp'a yapılmış olması daha akla yatkındır. Haluk Şehsuvaroğlu, a.g.m., s. 679-680. Ayrıca bk. Nicolae Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, c. 3 (1538-1640), çev. Nilüfer Epçeli, Yeditepe Yayını, İstanbul 2009, s. 101.

39 İdris Bostan, a.g.m., s. 411.

40 İbrahim Akkaya ve Fahri Ayanoğlu, *a.g.e.*, s. 36.

41 Arif Emre Kara, *a.g.e.*, s. 45.

42 İdris Bostan, a.g.m., s. 411. Roger Crowley Tunus'un Osmanlı egemenliğine girişini şöyle tasvir etmektedir: "1569'da Türklerin uzun vadede İspanya'yı işgal etme girişiminde bulunacağına dair yoğun bir korku vardı. Ülkede; o

Kuzey Afrika'da bu gelişmeler yaşanırken, başka bir deyişle *Uluç Ali Tunus*'u alırken, *Akdeniz*'in doğusunda *Osmanlı Devleti Kıbrıs*'ın fethine hazırlanıyordu. *Uluç Ali Paşa, Kıbrıs*'ın fethine katılmak üzere, *Piyale Paşa* ile birleşmek üzere emir almıştır. Bu sebeple kalenin düşmesini beklemeden denize açılmış ve 15 Temmuz 1570'te *Malta* filosuyla karşılaşarak düşmanın dört kadırgasını ele geçirmiştir[43]. Bu kadırgaları donatmak ve filosunda hasar gören gemileri tamir etmek üzere tekrar *Tunus*'a dönmüştür[44].

Bu sırada *Lefkoşa* ve *Magosa* kalelerinin ele geçirilmesi ile *Kıbrıs*'ın fethi tamamlanmış, Serdar *Pertev Paşa* ile Kaptan-ı Derya *Müezzinzade Ali Paşa* yeni bir donanma hazırlığına girişmişlerdir[45]. *İnebahtı Deniz Savaşı* öncesinde hazırlanan ve *Akdeniz*'e açılan bu donanmaya katılması konusunda Nisan 1571'de kendisine emir ulaşan *Uluç Ali Paşa* da 27 Mayıs 1571'de altı baştarda, bir kadırga ve on bir kalyata ile donanmanın bulunduğu *Eğriboz* adasına geçmiştir[46]. 200 Kadırga ve 100 firkate olmak üzere toplam 300 gemiye ulaşan gemilerin tamiri yapılıp yağlandıktan sonra 3 Haziran 1571'de *Girit*'e doğru yola çıkmıştır. *Osmanlı* donanması *Akdeniz*'de fetih ve yağma hareketlerine başlamıştır. *Karadağ* sahilinde ve *Venedik* hâkimiyetinde bulunan *Budva, Bar, Ülgün* kaleleri *Rumeli* serdarı vezir *Ahmed Paşa* ve *Rumeli* beylerbeyi *Hüseyin Paşa*'nın karadan desteğiyle fethedilmiştir. Bundan başka *Korfu, Kefalonya, Zanta, Çuka* ve *Sicilya* adaları yağmalanmış birçok şehir yakılıp yıkılarak çok fazla miktarda ganimet elde edilmiştir. Daha sonra donanma, sefer mevsiminin sona ermesiyle *İstanbul*'a dönmeyip *Lepanto* (İnebahtı) körfezinde kışlamak için buraya gitmiştir[47]. *Uluç Ali Paşa, İnebahtı* öncesi

---

yıl Granadalı Moriskolara cesaret vermek ve yardım etmek için yelken açacakları iddia ediliyordu. Sokullu, Tulon'un üs olarak kullanılması için Fransa kralına doğrudan talepte bulunmuştu. O karışıklık içinde Uluç Ali de İspanyol kuklası rejimi devirerek Tunus'u almıştı. Karl'ın en gurur duyduğu başarısı tek bir darbede alaşağı edilmişti. Uzaklar birden yakın oluvermişti; İstanbul sanki artık binlerce kilometre doğuda değildi". Bk. Roger Crowley, *İmparatorların Denizi Akdeniz*, çev. Cihat Taşçıoğlu, 4. Baskı, A.P.R.I.L Yayıncılık, İstanbul 2017, s. 302.

43 Tunus'a dönmek zorunda kalan Kılıç Ali Paşa adamlarından Kara Hoca'yı, ele geçirdiği Malta gemilerinin bayraklarıyla beraber Tunus'un alındığı haberini ulaştırması için Lefkoşa'ya göndermiştir. Lala Mustafa Paşa, Kılıç Ali'nin gönderdiği bu bayrakları Lefkoşa surları altında açtırmış; bu görüntü aylardır kuşatma altında olan Venedik askerlerinin moralini bozarak kalenin düşüşünü kolaylaştırmıştır. Bk. Katip Çelebi, *a.g.e.*, s. 110-111.

44 Arif Emre Kara, *a.g.e.*, s. 45.

45 Arif Emre Kara, *a.g.e.*, s. 45.

46 İdris Bostan, a.g.m., s. 411.

47 Zeynep Erginsoy, *Kılıç Ali Paşa ve Zamanında Osmanlı Devleti'nin Denizlerdeki Faaliyetleri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniver-

Dalmaçya sahillerindeki seferler esnasında kendi filosuyla *Adriyatik*'in kuzey kıyılarında *Zadar*'a kadar çeşitli akınlar düzenlemiştir. Donanmanın *Kotor Limanı*'nda kışladığı düşünüldüğünde onun da kendi filosuyla birlikte burada kalması istenmiştir[48].

Uluç Ali Reis'ten Kılıç Ali Paşa'ya

Osmanlı donanmasının Akdeniz'de gerçekleştirdiği faaliyetler karşısında Türklerin bu denizdeki hâkimiyetine son vermek isteyen *Papalık, İspanya* ve *Venedik* arasında bir ittifak yapılmıştır. İttifak donanmasının sefere çıktığını öğrenen *Osmanlı* donanması bir yandan savaş hazırlığı yaparken diğer bir yandan İttifak donanması hakkında malumat almaya çalışmıştır. İttifak donanmasından haber almak için *Messina*'ya giden *Uluç Ali Paşa*, ittifak donanmasının *Korfu*'da olduğunu öğrenmiştir[49]. Bunun üzerine Serdar *Pertev Paşa*, Kaptan-ı Derya *Müezzinzade Ali Paşa, Cezayir Beylerbeyi Uluç Ali Paşa, Trablus Beylerbeyi Cafer Paşa* ve *Barbaros Hayreddin Paşa*'nın oğlu *Hasan Paşa* ile 15 sancakbeyi gibi *Osmanlı* donanmasının ileri gelen yetkilileri toplanarak harp vaziyetini gözden geçirmişlerdir[50]. *Uluç Ali Paşa* bu savaş meclisinde donanmada eksiklikler bulunduğunu, altı aydan beri denizde dolaşan gemilerin bakımsız ve askerin dağılmış olduğunu, boğaz hisarlarından düşman donanmasının içeri giremeyeceğini ve dışarı çıkmanın tehlikeli olduğunu belirtmiş; düşmana karşı savunmada kalınmasının daha yerinde bir seçenek olduğunu vurgulamıştır. *Pertev Paşa* da bu fikri desteklemiştir. Kaptan-ı Derya *Müezzinzade Ali Paşa* bu itirazları dikkate almamış ve Ali Paşa'nın önerilerine uymamıştır[51].

---

sitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ankara 2019, s. 67. Bu kuvvetler Kefalonya ile körfezdeki adaları vurmuşlar, Rumeli kenarında Venediklilerin bazı hisarlarını zapt etmişlerdir. Bu seferler esnasında düşman donanmasına rastlanmamış ve kış mevsimi de yaklaşmış olduğundan, levend gemileri derya beyleri gemilerinden birer bahane ile dağılmışlardı. Cenkçi ve kürekçilerin bir kısmı da ayrılmış, geri kalan askerler ile donanma İnebahtı Limanı'na gelip demirlemişti. Bk. Arif Emre Kara, *a.g.e.*, s. 45.

48 İdris Bostan, a.g.m., s. 411.

49 Zeynep Erginsoy, *a.g.t.*, s. 73.

50 Kâtip Çelebi, *a.g.e.*, s. 114-115.

51 Savaş meclisinde Pertev Paşa da Kılıç Ali Paşa'nın görüşünü desteklemiştir. Buna karşılık Kaptan-ı Derya Müezzinzade Ali Paşa; askerin azlığına göndermede bulunarak, "İslam gayreti, Padişahın şerefi yok mudur? Her gemiden beşer onar kişi eksik olmakla ne olur?" diyerek aktif savaşı savunmuştur. Bu söz üzerine mecliste bulunanların çoğu savaş yanlısı bir tutum takınmıştır. Bunun üzerine Uluç Ali "Düşman üzerine yürümeyi kararlaştırdığımıza göre, hiç olmazsa deniz tarafına gidelim." teklifinde bulunmuştur. Kaptan-ı Derya bu teklife de "Kıyı tutmak yeğdir." diyerek karşı çıkmıştır. Kılıç Ali Paşa'nın

7 Ekim 1571'de *Osmanlı Donanması İnebahtı Boğazı*'ndan çıkmıştır. Osmanlı donanması savaş sırasında ortada *Müezzinzade Ali Paşa*, sağda *İskenderiye* beyi *Şolok Mehmed Bey* ve sol kanatta *Uluç Ali Paşa*'nın bulunduğu üç kanada ayrılmıştır. Osmanlı donanmasının savaş taktiği merkez hattın düşman saldırılarına direnirken kanatların düşman filosunun etrafını sarması üzerine kurulmuştur. Özellikle hafif donanma olan kadırga ve kalyataların çoğu sol kanattaki *Uluç Ali Paşa*'nın komutasına verilerek düşman donanmasının bu şekilde kuşatılması amaçlanmıştır[52].

Harp, müttefiklerin sol cenahında başlamış ve müteakiben bütün hat üzerinde iki donanma savaşa girmiştir. Savaş sırasında *Uluç Ali Paşa* önemli roller üstlenmiştir[53]. *Osmanlı Devleti İnebahtı*'da düşman filosu karşısında kaybetmiş; *Uluç Ali Paşa* ise harp sahasının uzağında toplanan beş *İspanyol, Venedik* ve *Malta* gemisi üzerine yürümüş ve bu gemilere zayiat verdirmiştir. Ancak merkez kısmının bozgunu üzerine yelkenlerini açarak 40 kadar kadırgayla birlikte *Modon* tarafına doğru

---

düşmana karşı bir önlem olarak, "Gemilerden fanusların, büyük bayrakların ve flandıraların kaldırılması" teklifi de dikkate alınmamıştır. Kâtip Çelebi, *a.g.e.*, s. 115. Peçevi Tarihi'nde Müezzinzade Ali Paşa'nın bu karşı çıkışı, aktif bir saldırı yapması hususunda İstanbul'dan kesin emir alması ve bu nedenle kellesini kaybetmekten korkmasına bağlanmıştır. Bk. Peçevi, *Peçevi Tarihi*, Başbakanlık Matbaası, Ankara 1981, s. 350.

52 Hüseyin Serdar Tabakoğlu, *Akdeniz'de Osmanlı-İspanya Rekabeti, 1560-1574 Teşkilat, Denizgücü ve Savaş*, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2016, s. 326-327.

53 Bu savaşta en başından beri, düşman donanmasıyla doğrudan bir çarpışmaya karşı olan Kılıç Ali Paşa, savaşın hemen başında Müezzinzade Ali Paşa'yı uyarmış ve "Kâfirlerin barça ve mavunası, kale ve metristir; ilkin önünden savrulup sonra dönüp ya ardından ya böğründen girelim." demiştir. Müezzinzade, "Ben padişahın donanmasına kaçtı namını komazam." diyerek karşılık verip Kılıç Ali Paşa'nın isteğine uymamıştır. Rakip iki donanmanın merkez kanatları karşılaştığında Kılıç Ali Paşa'nın haklılığı ortaya çıkmış ve ittifak donanmasının ön cepheye koyduğu mavnaların Osmanlı gemilerinin saldırısına karşı güçlü bir siper olduğunu Müezzinzade Ali Paşa fark ettiğinde iş işten çoktan geçmiştir. Mavnaların top ateşinden sadece bir Osmanlı kadırgası batmış ancak bu geminin batması bile Osmanlı savaş nizamının bozulmasına yetmiştir. Daha sonra Osmanlı gemileri, savaş düzenini yeniden kurup düşman gemilerini top ateşine tutmuş ancak güllelerin birçoğu düşman gemilerine isabet etmemiş, gemilerin üstünden geçmiştir. Katip Çelebi, *a.g.e.*, s. 116. Savaş meclisinde Kılıç Ali Paşa'nın gemilere fener koyulmaması tavsiyesinde de ne kadar haklı olduğu savaş devam ederken anlaşılmıştır. Bu tavsiyeyi dikkate almayan Müezzinzade Ali Paşa'nın gemisindeki üç fener düşmanın Kaptan-ı Derya'nın gemisini diğerleri arasında ayırt etmesini sağlamış ve iki barça paşanın baştardasını araya almıştır. İttifak donanması tüm gücüyle kaptan paşanın donanmasına saldırarak ele geçirmiş ve düşman askerleri Müezzinzade Ali Paşa'nın da başını kesmiştir. Katip Çelebi, *a.g.e.*, s. 116.

uzaklaşmıştır. Böylece savaş sonrası *Osmanlı* donanmasından sadece *Uluç Ali Paşa*'nın komutasında bulunan gemiler kurtulabilmiş, donanmanın kalan gemileri İttifak donanması tarafından ele geçirilmiş ya da batırılmıştır. Bu savaşta Kaptan Paşa şehit düşmüş, *Pertev Paşa* denize atlayarak ancak canını kurtarabilmiştir[54].

Uluç Ali Paşa, İnebahtı mağlubiyetini bir adamı ile *Edirne*'de bulunan *Sultan İkinci Selim*'e bildirmiştir[55]. Padişah da kendisine Kaptan-ı Derya rütbesini vererek *Uluç* lakabını *Kılıç* olarak değiştirmiştir[56]. *Ali Paşa*'nın göreve geldikten sonraki ilk işi önemli kayıplara uğrayan donanmanın yeniden hazırlanmasını sağlamak olmuştur. Ayrıca Şubat 1572'de *Tunus* eyaletinin idaresi de uhdesine verilmiştir[57]. Sadrazam *Sokullu Mehmed Paşa* ile *Kılıç Ali Paşa İstanbul Tersanesi'ni* genişletip yeni tezgâhlar kurmuşlar ve büyük bir faaliyet ile *İnebahtı* yenilgisinin kayıplarını telafi etmeye çalışmışlardır[58]. Bu hummalı faaliyetin bir

54 İspanyol belgelerine göre, Osmanlıların 30.000 askeri ölmüş ya da yaralanmıştır. Esir düşen 3.486 kişinin yanında Osmanlı kadırgalarından 15.000'e yakın Hristiyan köle kurtarılmıştır. Birçok bey bu savaşta hayatını kaybetmiştir. Kutsal İttifak donanmasında ise 10-15 kadırga kaybedilmiştir. Ancak 8.000 ölü ve 21.000 yaralı sayısıyla insan kaybı çok fazla olmuştur. Savaşta yaralananlar arasında "Don Quijote" (Don Kişot)'un yazarı olan Miguel de Cervantes Saavedra da bulunuyordu. Ünlü yazar, savaş sırasında sol kolunu kaybetmiş hatta Osmanlılara esir düşmüştür. Zeynep Erginsoy, *a.g.t.*, s. 78-79. Cervantes ve Osmanlı Deveti'ne esir düşüşü hakkında ayrıca bk. Yağmur Atsız, *Cervantes İnebahtı'nın Tek Kollusu*, Boyut Yayınları, İstanbul 1997.

55 Düşman donanmasının Korfu'ya çekilmesiyle Lepanto'ya gelen Kılıç Ali Paşa, buraya sığınan gemilerle birleşmiş ve süratli bir gemiyi Padişah'a yazdığı mektubu ulaştırması için İstanbul'a göndermiştir. II. Selim, Lepanto Savaşı'nın sonucunu 23 Ekim 1571'de Kılıç Ali Paşa'nın gönderdiği mektupla öğrenmiştir. Bu sırada kışı geçirmek için Edirne'ye giden II. Selim haberi alır almaz İstanbul'a geri dönmeye karar vermiştir. Zeynep Erginsoy, *a.g.t.*, s. 81.

56 Lepanto yenilgisinde başarı gösteren tek isim olan Kılıç Ali Paşa, 28 Ekim 1571'de Kapudan Paşalığa getirilmiş; Uluç olan lakabı padişah tarafından Kılıç'a çevrilmiştir. Aynı zamanda Cezayir beylerbeyi tayin edilen Kılıç Ali Paşa'ya ilk gönderilen emirler, savaştan kurtulan Osmanlı gemilerinin durumunun tespit edilmesi ve düşman donanmasının hareketlerinin takip edilmesi olmuştur. Hala denizlerde olan düşman donanmasının olası bir saldırısına karşın Eğriboz ve Sakız arasının korunması emredilmiştir. 19 Aralık 1571'de kırk iki parça gemiyle İstanbul'a gelen Kılıç Ali Paşa, padişahın emriyle donanma inşasına başlamak için Tersâne-i Âmire'ye gitmiştir. Kılıç Ali Paşa, Lepanto Savaşı'nda ele geçirdiği Malta kaptan gemisinin bandırasını zaferinin nişanesi olarak almış, İstanbul'a geldiğinde padişahın huzuruna çıkarak ona takdim etmiştir. Zeynep Erginsoy, *a.g.t.*, s. 84.

57 Bu göreve, Kaid Ramazan kaymakam olarak bırakılmıştır. Bk. İdris Bostan, a.g.m., s. 411.

58 Arif Emre Kara, *a.g.e.*, s. 46. Yeni donanma için hazırlıklar ve gemi inşası faaliyetleri yalnız İstanbul Tersanesi'ne özgü değildi. Aynı zamanda, Gelibolu,

sonucu olarak *İnebahtı* yenilgisinin ertesi yılı Kaptan-ı Derya *Kılıç Ali Paşa*'nın kumandasında 250 parçadan oluşan yeni donanma[59], *Akdeniz*'de düşmana karşı boy göstermiştir[60]. Bu donanma, bazı küçük

Sinop, Çayağzı, Kefken Adası, Varna, Burgaz, Ahyolu, Rusçuk, İzmit, Gemlik, Edincik, Karabiga, Edremit, Ayasuluk, Milas, Bodrum, Antalya, Alanya ve Rodos tersanelerinde de gemiler kızağa çıkarılmıştı. Ayrıca gemi yapımı için genişletilmesi gereken Tersane-i Âmire için padişah has bahçenin bir kısmını tahsis etmişti. Yeni bir donanmanın suya indirilmesi hazırlıkları sürerken Kılıç Ali Paşa'nın şüphesiz bazı endişeleri de yok değildi. Bu endişelerini Sadrazam Sokullu Mehmed Paşa'ya iletip bazı malzemelerin temininde yaşanabilecek sıkıntıların altını çizdiğinde sadrazamdan şu cevabı almıştı: "Paşa hazretleri, sen henüz bu devlet-i aliyyeyi bilmemişsin; bevallah böyle itikat eyle, bu devlet ol devlettir ki murad edinirse cümle donanmasının lengerlerini gümüşten, resenlerini (iplerini) ibrişimden, yelkenlerini atlastan etmekte suûbet çekmez ve her hangi geminin âlâtını ve yelkenini yetiştirmezsem bu minval üzere benden al." demiştir. Bu sözlerden müteheyyiç olan Kılıç Ali Paşa hemen yerinden kalkıp Sokullu'nun elini öpmüş ve "Hakikaten bildim ki donanmayı siz tekmil edeceksiniz." demiştir. Bk. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. 3, 11. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara 2016, s. 22. Kılıç Ali Paşa, gerek bu süreçte gerekse Kaptan-ı Deryalık yaptığı müddet boyunca Osmanlı donanmasında bir dizi değişiklikliğe de imza atarak donanmada kısmi de olsa bir dönüşüm gerçekleştirmiştir. Böylece yeni kurulan Osmanlı donanmasını Avrupa'daki çağdaşlarıyla aynı seviyeye ulaştırmayı amaç edinmiştir. Donanmanın ateş kapasitesini artırmak isteyen Kaptan-ı Derya, yeni inşa edilen gemileri daha büyük toplar ve tüfekli askerlerle takviye etmeye özen göstermiştir. Cezayir gemilerini model alarak, daha hafif ancak daha sağlam ve manevra kabiliyeti çok daha yüksek gemiler yaptırmıştır. Hıristiyan donanmalarındaki gibi mavnaların yapılmasına da özen göstermiştir. Bk. Hüseyin Serdar Tabakoğlu, *a.g.t.*, s. 355.

59 Selânikî'nin ifadesine göre, donanmadaki kürekli gemilerin daha hızlı hareket etmelerini kolaylaştırmak üzere, kaluçe denilen ve orak biçiminde kürek çekmeyi yaygınlaştıran, bazı halat ve malzemeler ilave ederek görünüşlerini değiştiren ve hızlarını artıran Kılıç Ali Paşa olmuştur. O, İnebahtı Savaşı (1571) sonrasında donanmayı yeniden kurarken gemilerin gösterişli, azametli ve süslü olmalarına özen göstermiştir. Daha önceki donanma gemilerinin görünüşleri pek güzel olmadığı için süslemeye önem verilerek baştarda ve kadırgaların görünüşleri oldukça değiştirilmiştir. Bk. İdris Bostan, *Osmanlılar ve Deniz Deniz Politikaları Teşkilat Gemiler*, 4. Baskı, Küre Yayınları, İstanbul 2017, s. 122.

60 İnebahtı'da emrindeki filoyu başarıyla kurtarmış olan Uluç Ali Paşa komutasında iki yüz elli yeni gemiden oluşan bir filoyla Barbaros'un eski deniz üssüne doğru hiçbir muhalefetle karşılaşmadan yol alabilmesi Osmanlı İmparatorluğu'nun güçlerini yeniden toparlaması, tüm Avrupa'yı şaşırtmıştır. İstanbul'daki Fransız büyükelçisi bir mesajda bu durumu şöyle belirtmiştir: "Kendi gözlerimle görmeseydim, bu monarşinin bu kadar büyük olduğuna asla inanmazdım." Öte taraftan, İnebahtı Zaferi'nin Venedik için boş bir zafer olduğu anlaşılmıştır. Venedik Kıbrıs'ı geri alamamış ve adanın tamamı Osmanlı İmparatorluğu'nun bir parçası olarak kalmıştır. Bk. Ernle Bradford, *Akdeniz Bir Denizin Hikayesi*, çev. Ahmet Fethi, Köprü Kitapları, İstanbul 2013, s. 420.

çatışmalarda düşmanı yendikten sonra 1572 Eylül ayında *İstanbul*'a tekrar dönmüştür[61].

İnebahtı'da gemilerini kurtaran tek kaptan olan *Kılıç Ali Paşa*'ya 30 Nisan 1573'te eksik olan kaptanlık haslarına ilâve olarak *Sakız*'a bağlı *İpsara* adasının 4000 akçelik mukataa geliri de verilmiştir. *İşkatos, İşkopolos* ve *Çamlıca* adalarının gelirleriyle *Sisam* adası hibe olarak ona bağlanmıştır. Ayrıca *Üçüncü Murad* tarafından *Merkeb, Sarıcasu, Burgaz, Kuşcağız* ve *Çiçek* adalarından oluşan *Yurd* adaları *Kılıç Ali Paşa*'ya temlik edilmiştir. Mayıs 1573'te yeniden Akdeniz'e açılan donanma *Piyâle Paşa*'nın serdarlığında *Adriyatik*'in *İtalya* kıyılarını yağmalayarak geri dönmüştür[62].

İspanyolların Haydar Paşa'nın beylerbeyliği esnasında 1573'te *Tunus*'u ele geçirmeleri üzerine burayı kurtarmak, *İspanyol* donanmasını imha etmek ve *İnebahtı* hezimetinin intikamını almak hedefleri ile *Kılıç Ali Paşa* büyük bir deniz seferine hazırlanmıştır. Donanma 1574 Mayıs ayında *Sinan Paşa*'nın serdarlığında ve *Kılıç Ali Paşa*'nın kumandasında *Akdeniz*'e hareket etmiştir. Sefer sırasında *İtalya* ve *Sicilya* sahilleri vurularak güneye inilmiş, *Tunus*'a asker çıkartılarak bu sahiller ablukaya alınmıştır. 33 gün süren şiddetli bir muhâsaradan sonra *Tunus* tekrar zapt edilmiştir[63].

---

61 Arif Emre Kara, *a.g.e.*, s. 46. Donanmanın 1572'deki bu seferi düşmanla büyük bir çarpışmaya girmekten ziyade İnebahtı'da Osmanlı Donanması'nı tümüyle ortadan kaldırdığını düşünen İspanyollara göz dağı vermekti. Zeynep Erginsoy, *a.g.t.*, s. 87-89. Bu sefere 300 civarında gönüllü reisin çektirilerinden oluşan bir filo da eşlik etmiştir. 13 Haziran 1572'de denize açılan donanma, Koron yakınlarında ve Navarin Limanı'nda müttefik donanmasına ait gemilerle yapılan çatışmalarda test edilmiş ve başarılar kazanmıştır. Bk. İdris Bostan, a.g.m., s. 411. İnebahtı Deniz Savaşı sonrasında donanma serdarı tayin edilen Kılıç Ali Paşa'nın beratındaki görev talimatında sahillerdeki kale ve şehirlerin, denizlerdeki adaların muhafaza edilmesi hatırlatılmış; kafir, harami ve levend gemilerinden gelecek zararı engellemesi istenmiş ve düşman donanmasını dikkatle takip etmesi emredilmişti. Osmanlı donanması bu amaçla her yıl denize açılırdı. Bk. İdris Bostan, *a.g.e.*, 2017, s. 80.

62 İdris Bostan, a.g.m., s. 411-412.

63 Osmanlı Donanması, 22 Temmuz'da Tunus'a asker çıkarmıştır. Donanma ikiye bölünmüş, Tunus'taki eski ve müstahkem La Goletta (Halkülvadi) kalesini Sinan Paşa, yeni yapılan kaleyi ise Haydar Paşa kuşatma altına almıştır. Kılıç Ali Paşa, La Goletta'daki mücadeleyi denizden top ateşiyle desteklemiş ve karaya kuşatma çalışmalarına yardım eden denizci ve kürekçileri çıkarmıştır. Fethi tamamlanan Tunus bir Osmanlı eyaleti hâline gelmiştir. Tunus'a ilk beylerbeyi olarak Kaptan-ı Derya Kılıç Ali Paşa'nın Cezayir kaymakamı Ramazan Paşa tayin edilmiştir. Daha sonra İstanbul'a dönmek için yola çıkan Osmanlı donanması 1574 Ekim başlarında Tersane-i Amire'ye girmiştir. Tunus'un fethiyle görevlendirilen paşalar padişahın iltifatını görmüşlerdir. Padişah II. Selim, Kılıç Ali Paşa'ya başarısından ötürü, içinde üç bin duka altın kıymetinde murassa

Tunus'un tekrar ele geçirilmesinden sonra *Kılıç Ali Paşa* kumandasındaki donanma, *Şirvan* seferine (1579) çıkmış olan *Osmanlı* ordusuna destek olmak üzere *Karadeniz*'e açılmıştır. *Kılıç Ali Paşa, Gürcistan* sahillerine ulaşarak *Faş Kalesi*[64]'ni yaptırmıştır. Bu süre zarfında *Akdeniz*'deki ticarî güvenliği sağlamak üzere bazı derya beylerini görevlendirmiştir[65]. 1583'te *Mısır*'da ortaya çıkan karışıklığı düzeltmekle görevlendirilen *Vezir İbrâhim Paşa*'yı *İskenderiye*'ye[66] ve bir yıl sonra isyan eden *Kırım Hanı Mehmed Giray*'ın yerine getirilen *İslâm Giray*'ı donanma ile *Kefe*'ye götüren *Kılıç Ali Paşa*, ayrıca yine *Kırım*'da baş gösteren karışıklığı bastırmak üzere sefere çıkan *Sadrazam Osman Paşa* ve ordusunu *Sinop*'tan *Kefe*'ye taşımakla da vazifelendirilmiştir[67].

Kılıç Ali Paşa'dan Bugüne Kalanlar

1574'ten sonra *Osmanlı Devleti*'nin askeri politikasını değiştirmesiyle denizlerdeki etkinliği azalmıştır. Sahilleri koruma amaçlı ve yağma amaçlı yapılan seferler haricinde *Osmanlı donanması* büyük bir sefere

---

bir kılıcın da bulunduğu, birçok hediye vermiştir. Gelibolulu Mustafa Ali'ye göre ise Tunus seferinde bütün sıkıntıyı Kaptan-ı Derya Kılıç Ali Paşa çekmiş olmasına rağmen Vezir Sinan Paşa bütün başarıyı kendisine mal etmiş ve Tunus Fatihi sayılmıştır. Bk. Zeynep Erginsoy, *a.g.t.*, s. 102-103.

64 Faş Kalesi Gürcistan sahillerinde Batum'a 100 mil uzaklıktadır. Bk. Mahir Aydın, "Faş Kalesi", *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, VI, 1981, s. 67-138. Bu kalenin yapılması 1578'de Şirvan seferine çıkan Osmanlı ordusuna serdarlık eden Lala Mustafa Paşa tarafından önerilmiştir. Mustafa Paşa, Karadeniz kıyısında bulunan Güril, Dadyan, Açıkbaş'ta, Faş ve Batum gibi kaleler olduğunu, yıkılmış olan bu kalelerin istenirse tamir edilebilecek durumda olduğunu İstanbul'a bildirmiştir. Bunun üzerine 40-50 parça gemilik bir filo ile Faş'a gelen kaptan-ı derya Kılıç Ali Paşa, merkeze gönderdiği arizasında söz konusu kalelerin tamir edilmesi halinde Gürcistan ve Şirvan'ın kolaylıkla ele geçirilebileceğini; ayrıca Şirvan ve Tiflis'e yol açılarak mal-ı mirinin tahsilini sağlayacağını belirtmiştir. Böylece burada yeniden bir kale inşasına karar verilmiştir. Donanma askerleri ile beraber inşa edilmeye başlanan Faş kalesi 1579'da tamamlanmıştır. Bölgede kale yapımı için taş bulunmadığından kalenin yapı malzemesi olarak sadece ağaç ve çim kullanılmıştır. Ancak yapı malzemesinin çok sağlam olmaması nedeniyle Faş kalesi, bölgenin bol yağış alması yüzünden çürümüş bu sebeple ilerleyen yıllarda kalenin tamir edilmesi gerekmiş ve bu kez kale yapımı için buraya taş taşınarak kale taştan inşa edilmiştir. Zeynep Erginsoy, *a.g.t.*, s. 106-107.

65 İdris Bostan, *a.g.m.*, s. 412.

66 İbrahim Paşa, Mısır'ın karışık durumu üzerine 1583 Nisan'ında Mısır Valiliği'ne tayin edilerek deniz yoluyla Kaptan Kılıç Ali refakatinde İskenderiye'ye gönderilmiştir. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. 3, Kısım 2, 7. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara 2011, s. 351.

67 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *a.g.e.*, c. 3, s. 3. Kılıç Ali Paşa, Kırım dönüşünde Özdemiroğlu Osman Paşa'yı da gemileriyle İstanbul'a getirmiştir. Bk. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *a.g.e.*, c. 3, s. 344.

çıkmamıştır. Böylece yaşı epey ilerlemiş olan paşanın ölümüne kadar olan zamanı sakin geçmiştir. *Kılıç Ali Paşa* 25 Haziran 1587'de gerçekleşen ölümüne kadar Osmanlı donanmasının "Kaptanı-ı Derya"sı olmayı sürdürmüştür. Uzun süren Kaptan-ı Deryalık döneminde sadece *Kılıç* değil aynı zamanda *Koca Kaptan* lakabıyla da anılmıştır. Ölüm sebebi olarak, neredeyse doksan yaşında olması sebebiyle, cinsel münasebetlerin doktorlar tarafından yasaklanmasına rağmen buna aldırış etmemesi gösterilmiştir[68]. Büyük miktarda servete sahip olan Paşa'nın 500.000 altın civarındaki malları devlet hazinesine aktarılmıştır. *Kılıç Ali Paşa*'nın yaşamı boyunca birçok hayır işi yaptığı ve birçok fakire de yardım ettiği rivayet edilmiştir. *İstanbul Tophane*'de bir cami inşa ettirmiş olan Paşa yine buradaki türbeye defnedilmiştir[69].

---

68 Selanikî, Kılıç Ali Paşa'nın ölüm nedeni hakkında onun kadınlara olan düşkünlüğünü öne çıkarıp bu konuda şunları dile getirmiştir: "Sinni doksana karîb olmağın hırs-ı tûl-i emel munis-i tabiisi olmuş idi ve hasnâ cevâri mukarenetinden kaçmayup anunla üns-i ülfete mukayyed idi; tabib ise tenbîh idüp zinhâr sohbet-i zenândan perhiz itmek vâcibdür, ömr-i nâzenîn ele girmez deyü tenbîh itmiş iken memnu olmayup ol gice mülâabe ile bikr cariyeye mübâşeretinde ruhu bedebinden âlem-i ukbâya tayrân olduğu haberi Dîvân'a geldi." Bk. Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî*, c. 1, yay. haz. Mehmet İpşirli, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara 1999, s. 186. Selaniki'den bu alıntıyı yapan İsmail Hami Danişmend Kılıç Ali Paşa hakkında "Doksanlık Aşk Fedaisi" yakıştırmasında bulunmuştur. Bk. İsmail Hami Danişmend, *Tarihi Hakikatler*, der. Cengiz Zengin, Bilgeoğuz Yayınları, İstanbul 2016, s. 468-469. Sicill-i Osmani'de Kılıç Ali Paşa'nın ölümü hakkında şu bilgilere yer verilmiştir: "(Kılıç Ali Paşa), 15 Receb 995/21 Haziran 1587'de kendi camiinde namaz kılıp akşamı vefat etti. Daha önce 20 gün kadar hasta olduysa da iyileşmişti. Yaşı 90'ı aşkındır." Bk. Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, yay. Haz. Nuri Akbayar, c.1, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996, s. 290. Kılıç Ali Paşa'nın ölümünden asırlar sonra Murat Bardakçı Hürriyet Gazetesi'ndeki köşesindeki yazısında, onun kadınlara düşkün oluşunu "azgın teke sendromu" olarak nitelemiştir. Yazıda Kılıç Ali Paşa ve hayatı hakkında belli kesitler sunan köşe yazarı Paşa'nın ölümünü de onun kadın düşkünlüğüne bağlamış ve şu satırlarla dile getirmiştir: *1587 ilkbaharında artık 87 yaşına gelmiş olan Ali Paşa, birdenbire yatağa düştü. İmparatorluğun en namlı tabipleri, denizlerin ve gecelerin kahramanına şifa bulabilmek için birbirleriyle yarışır oldular. Bitip tükenmek bitmeyen muayenelerden sonra 1587'nin 21 Haziran akşamı "Paşa hazretleri" dediler, "Evvelâ şu ilâçları almanız ve perhize girmeniz gerek..." Sonra, bahsettikleri perhizin kızartmalarla ve zeytinyağlı yemeklerle alakasının bulunmadığını, "cariyelerden uzak durmak" olduğunu söylediler. Ama, Paşa'ya söz anlatabilmek ne mümkün? Kılıç Ali Paşa "Benim şifam ilaçlarda değil, sizin men etmek istediklerinizdedir." diye kükreyip tabipleri huzurundan kovdu. Sonra, pek mecali kalmadığından olacak, yatağına uzandı, harem ağalarına "Avratları tez getüresiniz!" buyurdu ve kendisinden neredeyse 70 yaş küçük cariyelerle sazlı-sözlü cümbüşe daldı. Paşanın o gece yataktan cenazesini çıkardılar.* Murat Bardakçı'nın yazısının tamamı için bk. Murat Bardakçı, "Azgın tekelerin pîri olan Kılıç Ali Paşa cariye koynunda can verdiğinde 87 yaşındaydı", *Hürriyet*, 24 Aralık 2006.

69 Zeynep Erginsoy, *a.g.t.*, s. 22.

Nicolae Jorga, Uluç Ali Paşa hakkında şu tespitlerde bulunmuştur: *İnebahtı Muharebesi*'nden sonra hızlı bir biçimde tekrar oluşturulan donanma aslında *Ali Paşa*'nın yerine getirilen *Uluç Ali Reis*'in (ölümü Haziran 1587) eseri idi. *Uluç Ali Reis, Li Castelil*'de doğmuş kaba ama hizmet konusunda demir gibi bir karaktere sahip bir devşirme idi. Kaptan-ı Derya olarak *İstanbul, Basra, Süveyş* tersaneleri dışında *Pera, Gelibolu, İnebahtı* şehirlerini ve *Rodos, Midilli, Sakız* ve *Eğriboz* adalarını yönetiyordu. Ayrıca donanmaya yararlı hizmetlerde bulunan korsanlar da onun yönetimi altında idi. Yetiştirmesi *Hasan Reis, Cezayir Beylerbeyi* idi. Kaptan-ı Derya'nın emrinde şahsen 2.500-3.000 köle vardı. Gelirleri o kadar yüksekti ki *Tophane*'de yeni bir cami yaptırabildi. *Hristiyanlara* karşı genelde kaba olan bu adam *Venedik Balyosu*'nun iltifatlarına karşı bir seferinde padişahının kulu olarak böyle iltifatlara ihtiyaç duymadığı cevabını vermişti. Uluç Ali Reis, daha önce tersaneler *Rum* ve *Gianfrancesco Giustiniani* gibi *İtalyan* ustaların elinde iken, *Türkleri* gerçek deniz savaşı ve gemi yapım sanatına alıştırdığı için övülmektedir. Her gemiye bir büyük ve dört küçük topun yerleştirilmesi de onun sayesindedir. *Uluç Ali Reis, Müslüman* işçileri, geldiği yere uygun olarak *Yeni Kalabriya* adını verdiği bir köye yerleştirmişti. Etrafına topladığı yine *İtalyan* asıllı mühtediler arasından *Osmanlı* donanması tarafından 1563 yılında esir alınıp, Kaptan-ı Deryalığa kadar yükselen (1587-1589) ve aslen fakir bir *Venedikli* olan *Cezayirli Hasan* gibi en yetenekli son reisleri çıkmıştır[70].

Kılıç Ali Paşa Osmanlı donanmasına hizmetleri dışında 1580'de *Takiyiddin*'in kurduğu rasathanenin yıkılması kararını uygulamak zorunda kalan kişi de olmuştur[71]. Hayatına dair ilginç detaylardan biri de 1582'de *Sultan III. Murad*'ın oğlu *Mehmed* için tertip ettiği şenliklerde de önemli roller üstlenmiş olmasıdır. Bu şenlikler öncesi *mimarbaşı* olarak

70 Nicolae Jorga, *a.g.e.*, s. 196.

71 Taküyiddin'in 1575'te İstanbul'da bir rasathane açmasının ardından İstanbul'da 1578'de bir veba salgını baş göstermiştir. Veba salgınıyla birlikte gözlemevine karşı olumsuz bir tavır oluşmaya başlamış ve saraydakiler bu fırsattan yararlanarak, bir gözlemevinin kurulduğu her yerde felâketlerin birbirini kovaladığını, Uluğ Bey'in ölümünü de örnek göstererek kanıtlamaya çalışmışlardır. Devrin şeyhülislamı Ahmed Şemseddin Efendi Padişah'a bir rapor sunmuş ve bu raporunda gözlem yapmanın uğursuz, feleklerin esrar perdesini küstahça öğrenmeye cüret edenin akıbetinin mahrum olduğunu ve eğer bir memlekette zîc hazırlanacak olursa o memleket mamur iken harap ve devletin binalarının deprem ile toprak olacağını bildirmiştir. Bunun üzerine Kaptan-ı Deryâ Kılıç Ali Paşa'ya bir Hatt-ı Hümayun gönderilmiş, Kılıç Ali Paşa Güneş'in gölgesinin yüksekliği ve yıldızların gözlemlenmesi için hazırlanan halatı kesmiş, derin kuyuyu taş ile doldurmuş ve gözlemevini yıkmıştır. Bk. Yavuz Unat, "Takîyüddîn ve İstanbul Gözlemevi (Rasathanesi)", *Türkler*, c. 11, Yeni Türkiye Yayını, Ankara 2002, s. 278-279.

görevlendirilmiş olan *Kaptan Kılıç Ali Paşa*, kendi emir ve idaresinde bulunan tersane dülgerlerini gece gündüz çalıştırarak çok kısa zamanda büyük bir temaşa yeri yaptırmış ve bu temaşa yerinin karşısına büyük bir çadır kurdurmuştur. Burası davetlilere verilecek soğuk ve buzlu şerbetlerin hazırlanmasına tahsis olunmuştur. Düğün alanına kurulan mükemmel denebilecek seviyede yapay bir dağı, *Kılıç Ali Paşa* forsa kâfirlerine inşa ettirmiştir. Dağın içerisinde mağaralar, vahşi hayvanlar, sürüsüyle beraber bir de çoban vardır. Dağ tahtadan yapılmış, içerisine toprak doldurulmuştur. Bu tahtadan dağı ağızlarından ateş fışkıran iki büyük ejderha çekmektedir. Yine bu dağın içinde çeşitli kuşlar, kurt ve tavşan avlayan avcılar yer almaktadır[72]. Hayatının büyük bölümü savaşlarla geçmiş *Kılıç Ali Paşa*'nın böylesine başarılı bir organizasyonda imza atması çok yönlü kişiliğinin de göstergelerinden biridir.

Kılıç Ali Paşa yaşadığı dönemde adet olduğu üzere diğer devlet adamları gibi hayır ve hasenat işlerine de eğilmiş ve *Osmanlı* mimarisinin zirve ismi *Mimar Sinan*'a kendi adına bir külliye inşa ettirmiştir. *Mimar Sinan* kendi eseri olan *Tophane* binasının tam karşısına *Kılıç Ali Paşa* için camii, medrese[73], hamam, sebil ve türbeden oluşan bir külliye inşa etmiştir[74]. 1580-1583 rasında tamamlanan külliye, *Mimar*

72 Mehmet Arslan, "Osmanlı'da Bir Muhteşem Şenlik: Şehzade Sultan Mehmet'in Sünnet Düğünü", *Türkler*, c. 11, Yeni Türkiye Yayını, Ankara 2002, s. 873, 882.

73 Kılıç Ali Paşa Külliyesi'nin önemli parçalarından birisi olan Kılıç Ali Paşa Medresesi'nde daha sonra bir kütüphane kurulmuştur. Medresenin bir odasında kurulan bu kütüphane diğer Osmanlı kütüphanelerinde bulunmayan bazı özelliklere sahip olması bakımından önemlidir. Kurucusu Debbağzâde İbrâhim Efendi'nin vakfettiği 753 kitap arasında tefsir ilmine dair eserler büyük bir yer tutmakta, dolayısıyla kurucusunun müderris kişiliği kütüphane koleksiyonuna yansımaktadır. Tamamı binden fazla eserden (999 yazma, 72 basma) oluşan kütüphane koleksiyonu, uzun süre Kılıç Ali Paşa Medresesi'nin bir odasında okuyucuların istifadesine sunulduktan sonra Birinci Dünya Savaşı başladığında 1914'te diğer birçok kütüphaneyle birlikte Sultan Selim Kütüphanesi'ne, bir süre sonra da savaşın bitmesine yakın 1918'de Süleymaniye Kütüphanesi'ne nakledilmiş olup halen orada muhafaza edilmektedir. Bk. İsmail Erünsal, "Kılıç Ali Paşa Kütüphanesi", *TDVİA*, c. 25, Ankara 2002, s. 415. Kütüphanede 19 Cemâziye'l-evvel 1288/6 Ağustos 1871'de Müfettiş Mehmed Nazım Efendi tarafından gerçekleştirilen teftiş sırasında 1067 adet kitap tespit edilmiş ve bu kitapların listesi 1311/1893-1894 senesinde "Kılıç Ali Paşa Kütübhanesi Defteri" başlığıyla basılmıştır. Bk. *Kılıç Ali Paşa Kütübhanesi Defteri*, Dersaadet 1311. Bu basılı defterin bir nüshası İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı'nda bulunmaktadır.

74 Külliye içerisinde bir de sıbyan mektebi olduğu bilinmekle beraber bu yapının yeri ve hangi tarihte ortadan kalktığı hakkında bir bilgi mevcut değildir. Bk., Nil Köroğlu, *Mimar Sinan Camilerinde Strüktür Morfolojisi Üzerine Bir Araştırma: Kılıç Ali Paşa Camisi*, Basılmamış Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul 2010, s. 22. Tophane Camisi diye de anılan

Sinan'ın *İstanbul*'da inşa ettiği son külliye olması bakımından da dikkat çekicidir. *Kılıç Ali Paşa Camisi, Mimar Sinan*'ın yaptığı camiler içerisinde diktörtgen kütleli tek camidir[75]. Cami için "*Ayasofya*'nın küçültülmüş ve hatalarından arındırılmış bir benzeridir." denir. Ancak, *Sinan* bu eserinde *Ayasofya*'yla aynı plan ve yükseliş şemasını izlemiş ve ortaya tamamen kendisine özgü bir klasik *Osmanlı* yapısı çıkmıştır. 1580-1581 tarihli *Kılıç Ali Paşa Camisi*, dolgu zemin üzerine yapılmıştır. Bulunduğu yer eskiden denizken camii inşası için doldurulmuştur. *Osmanlı* dönemi *İstanbul*'unda usul olunduğu üzere şehrin başlıca iskelelerinin başlarında bir cami ile bir de çeşme yapılmaktaydı. *Kılıç Ali Paşa Camisi* bu prensibe uygun olarak *Galata* tarafının en önemli iskelelerinden *Tophane İskelesi* başında yapılmıştır. Caminin yeri seçilirken kurucusunun uzun denizcilik yaşamı da göz önünde tutularak su kıyısına yakın bu yerin uygun görüldüğü düşünülmektedir. 1948 yılında *Deniz Müzesi*'ne kaldırılan 16. yüzyıla ait tarihi deniz feneri de caminin aydınlatılmasında kullanılmıştır. Bugün ise şehir topografyasındaki değişiklikler yüzünden cami ve külliyesi kıyıdan uzakta kalmıştır[76]. Cami, bulunduğu yerden dolayı *Tophane Camisi* olarak da anılmaktadır[77]. Kılıç Ali

---

Kılıç Ali Paşa Camisi, avlu giriş kapısında yer alan kitabesinden de anlaşıldığı gibi 1580 (H. 998) yılında tamamlanmıştır. Kılıç Ali Paşa Türbesi 1587 (H. 995) yılında yapılmıştır. Kılıç Ali Paşa Hamamı 1583 yılında tamamlanmıştır. Kılıç Ali Paşa Medresesi ise caminin inşaatından sekiz ve Kılıç Ali Paşa'nın ölümünden bir sene sonra, 1588 (H. 996) yılında bitirilmiştir. Cami avlu duvarının köşesinde yer alan ve tarihi tam olarak bilinmeyen Kılıç Ali Paşa Sebili'nin de külliyenin bir yapısı olduğu ileri sürülmektedir. Ancak 1861 yılında yapılan yol genişletme çalışmaları sırasında birçok eski eser gibi Kılıç Ali Paşa Sebili'nin de yıktırılmış olduğu düşünülmektedir. Bk. Bektaş Baran, *Galata Hamamları ve Kılıç Ali Paşa Hamamı Koruma Önerileri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul 2006, s. 112.

75 Rabia Kocaer, *Kılıç Ali Paşa Camii Akustik Mirası Değerlendirmesi & Modern Bir Camii ile Akustik Performans Karşılaştırması*, Kadir Has Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2018, s. 22.

76 Derya Tanyolu, *Kılıç Ali Paşa Camii Çinileri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2011, s. 86.

77 Galata surlarının dışında kalan ve Boğaziçi'nin başlangıcı olan Tophane bölgesinde yerleşim, 1453 yılında İstanbul'un fethiyle başlamıştır. Bölgede yapılan ilk önemli yapılardan biri Tophane Binası'dır. İlk olarak Fatih Sultan Mehmet tarafından XV. yüzyılda top imalathanesi olarak yaptırılan Tophane Binası II. Bayezid döneminde büyütülmüş; Kanuni devrinde ise yıktırılarak yeniden yaptırılmıştır. Bölgenin en önemli camisi önceleri Tophane Camisi olarak tanınan Kılıç Ali Paşa Camisi'dir. Bu külliyenin yapımı için daha önceleri körfez olan bölge doldurulmuş böylece burada boğaziçinin ilk iskelesi sayılan Tophane İskelesi ve Meydanı oluşmuştur. Askeri bir saha olarak kurulan Tophane semtinin deniz kıyısında kalan bölümü, bu iskelenin oluşmasıyla deniz ticaretinin önemli bir merkezi haline gelmiştir. Henüz bağlık-bahçelik ve mezarlık olan Tophane sırtlarında ise sadece bağ evlerine rastlanmaktadır. Bk. Bektaş

Paşa'nın Beşiktaş ve Fındıklı'da da yaptırdığı mescidler vardır. Hanımı *Selime Hâtun* da *Fındıklı*'da bir mescit yaptırdı. Her ikisi de muhtaçların ihtiyaçlarını giderir, binlerce kimseye muntazam bir şekilde aylık verirlerdi[78]. *Kılıç Ali Paşa*'nın hiç çocuğu olmamıştı ve Paşa vakfiyesinde vakfının tevliyetini azatlı kölesi ve kendisi de bir mühtedi olan *Murad Ağa*'ya ve onun çocuklarına bırakmıştı[79].

Sonuç Yerine: İspanyollar-İtalyanlar ve Osmanlılar Açısından Kılıç Ali Kimdir?

Tarihsel sürece bakıldığında gerek döneminde gerekse günümüzdeki, çeşitli çevrelerin yarattığı, birden çok Kılıç Ali Paşa imajıyla karşılaşırız. Kılıç Ali'ye Türk ve Müslümanlar açısından baktığımızda bile en az iki farklı Kılıç Ali Paşa görürüz. Bilhassa Osmanlı Devleti'nin son döneminde Paşa'nın yaşamını yazanlar bu büyük denizciyi Türk yapmak için çok büyük bir yarışa girişmişlerdir. Büyük olasılıkla onun İnebahtı yenilgisinden sonra gerçekleştirdiği barış ortamı, onları böyle davranmaya sevk etmiş olmalıdır. Son dönem Osmanlı yazarlarının aksine çağdaşı Osmanlı yazarlarında Kılıç Ali, bir yandan "Koca Kaptan" olarak anılırken diğer yandan da "öteki" kimliği üzerinden ele alınmıştır. Onun bozuk Türkçe aksanı, mühtedi olması ve Osmanlı hizmetine giren Hristiyanlara iyi davranması yer yer dile getirilmiştir.

Baran, *a.g.t.*, s. 109. Bu bakımdan Kılıç Ali Paşa'nın yaptırdığı külliye özelde Tophane, genelde ise Galata'daki yerleşimi şekillendiren yapılar içermesi bakımından önemlidir. Bk. Salim Aydüz, "Tophane-i Amire ve Müştemilatı", *Osmanlı*, edt. Güler Eren, c. 6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s. 646.

78 Ekrem Buğra Ekinci, "Deryanın Üzerine Kurulan Camii", Dünden Bugüne Köşesi, *Türkiye Gazetesi*, 10 Eylül 2008. Ekrem Buğra Ekinci, Kılıç Ali Paşa külliyesinin dolgu bir zemine inşa edildiğini belirtmekte ve bu konuda padişah III. Murad ile Kılıç Ali Paşa arasındaki diyalogu şöyle dile getirmektedir: *Büyük Türk denizcisi Kılıç Ali Paşa'nın yaşı oldukça ilerlemişti. Namını sürdürecek bir eser bırakmak istiyordu. Bu da yanında hamamı, sebilhanesi, medresesiyle bir câmi olacaktı. Kendisi devletin en güçlü mevkilerinden biri olan kapdan-ı deryalık makamındaydı, ama yine de zamanın diğer devlet adamları gibi o da padişaha sormadan hiçbir iş yapmamayı âdet edinmişti. Bu maksatla Sultan III. Murad'ın huzuruna çıkıp arzusunu bildirdi. Padişahın tasvibini aldıktan sonra bu eserin nereye yapılmasının münasip olacağını sordu. Padişah latife olsun diye, "Sen deryalar serdarısın. Sana karadan bir karış toprak veremem. Var git câmini deryaya kur!" dedi. Kılıç Ali Paşa "Başüstüne!" deyip izin istedi. Mimar Sinan ile görüşüp binanın deniz üzerine yapılacağını söyledi. Padişah sonradan "Maksadım lâtifeydi, dilediği yere câmiini yapsın, bunca külfete girmesin!" diye haber gönderdiyse de, hünkârın ilk emrini yerine getirmekten vazgeçmedi. Bunun üzerine Koca Sinan, Tophane sahilinde denizi doldurdu. Üzerine bugün bile bütün haşmet ve zarafetiyle ayakta duran Kılıç Ali Paşa Câmii ile medrese, hamam ve sebilden müteşekkil külliyesinin inşası 1580 yılında bitti.*

79 Zeynep Erginsoy, *a.g.t.*, s. 20.

Bir yandan Osmanlı sıfatı üzerinde bırakılırken öte yandan başka bir dünyanın adamı oluşu üzerinde durulmuştur. Kılıç Ali Paşa, Müslüman kimliği ve doğuştan gelen Hristiyan kimliğinin tesirleri arasında bir yaşama sıkıştırılmıştır.

Avrupa'daki Kılıç Ali Paşa imgesi de üç aşağı beş yukarı Osmanlı toplumundakine yakındır. Günümüzde onun hakkında yazan Batılılar, dinden dönmesini ağır ifadelerle yazıya dökmektedirler. Ancak yaşadığı dönemde Uluç Ali, Batı dünyası için önemli bir satranç taşı gibiydi. Emrah Safa Gürkan, Kılıç Ali Paşa'nın yaşamı için "gençken korsanlara esir düşen bu balıkçının İslam dinini kabul edip ihtida etmesi ve dönemin tabiriyle 'meslekten Türk' (Turco de Profession) olmasıyla değişen bir hayat" nitelemesi yapmış ve bu yaşamın Akdeniz'in pek çok yerinde bir efsaneye dönüştüğü ve benzeri bir sürü insana ilham kaynağı olduğunu dile getirmiştir.

Kılıç Ali Paşa'nın yaşadığı dönem Akdeniz dünyasında Osmanlı İmparatorluğu ve Habsburglar arasında geniş bir siyasi rekabetin yaşandığı ve her iki tarafın da birbirlerini adım adım izlediği ve gözünü açık tutmak zorunda olduğu bir evreydi. XVI. yüzyılın bu siyasi atmosferinde taraflar, kurdukları istihbarat ağları vasıtasıyla sabotajdan isyana birçok hareketi desteklemekteydi. Uluç Ali de tarihî bir karakter olarak ortaya çıktıktan sonra Osmanlı hizmetinde bir öteki olarak Habsburg istihbarat ağının dikkatini yoğunlaştırdığı imgelerden birisi olmuştur. Zira her ne kadar öteki de olsa Osmanlı hizmetinde kariyerini günden güne yükselterek Kaptan Paşalık gibi bir mertebeye ulaşmıştır. Habsburglar Uluç'un her zaman Hristiyan aslını ve hatta bir Habsburg tebası olduğunu dikkate almışlardır. Bu nedenle de Uluç Ali'yle ilgili olarak para karşılığında bu Kalabriyalının eski dinine ve doğal kralına dönmesi ihtimali üzerinde durmuşlardır. Bunda başarılı olamadıkları takdirde bir suikast girişimiyle onu ortadan kaldırmayı seçenekler arasına almışlardır. 16. yüzyılın Akdenizi'nde siyasi sadakatler çok rahat pazarlık konusu edilebilirdi. Akdeniz korsanlarının önemli bir kısmı Korsika, Sardinya, Sicilya ve Güney İtalya gibi Hristiyan memeleketlerdeki ekonomik sıkıntıların ve feodal düzenin eziciliğinden kaçan mühtedilerden, yani meslekten Türklerden oluşmaktaydı. Buna ek olarak Müslüman olarak doğanlar, yani milletten Türk olanlar da Kuzey Afrika'nın Osmanlı merkezinden uzak kozmopolit yapısı içerisinde çok kültürlü bir yapıda yaşamaya alışmışlardı. Bu çok kültürlülük Osmanlı deniz tarihi ile ilgili yazılan eserlerdeki yabancı kelimelerde de kendisini göstermektedir. Habsburg gizli servisinin Uluç Ali ile ilk teması 1567 yılında, o henüz Trablusgarp Beylerbeyi iken kurulmaya çalışılmıştır. Habsburglar Uluç Ali'yle bir bağ kurmaya yarayacak akraba ya da arkadaş bulması için Napoli Kral

Naibi'ne haber bile yollamışlardır. Habsburglar Uluç Ali'nin köylüsü ve aynı zamanda bir zamanlar kölesi olan Giovanni Battista Ganzuga adlı birisine ulaşmayı başarmışlar, onu esir kurtarmak üzere Cezayir'e giden keşişlerin bulunduğu bir gemiye koyup Uluç Ali'ye bir teklif göndermişlerdir. Teklife göre Uluç Ali, Cezayir'i Habsburglara teslim ettiği takdirde aristokratlar sınıfına dahil edilecek, marki ya da kont unvanlarından birisini alacak, Napoli Krallığından da senelik 12000 duka altın alacaktır. Uluç Ali'ye ulaşmak için İspanyollar Korsikalı beş kardeşin oluşturduğu Casparo Corso ailesinin ticari bağını kullanmayı da denemiştir. Moriscoların ayaklanmasına ve yeniçerilerin Uluç'tan rahatsız olduğu bir zamana ait bu görüşme kritik bir öneme sahiptir. Zira böyle bir ortamda Uluç Ali'nin taraf değiştirmesi oldukça kuvvetli bir ihtimal olarak değerlendirilmiştir. Uluç Ali ile, Gasparo Corso ailesinin akrabalarından olan ve Uluç Ali'nin kahyası olarak görev yapan Memi Corso, Catania adında bir reis ve sürgünde Osmanlı himayesinde yaşayan Fas şehzadesi Abdülmelik aracılığıyla bir temas düşünülmüştür. Bu girişimlerin başarılı olmadığını tarihsel gelişmeler gözler önüne sermektedir. Uluç Ali Kaptan-ı Derya olduktan sonra ise durum farklı bir seyir almıştır. Uluç Ali'nin kapısını oluşturan adamların hemen tamamının "meslekten Türk olması" yani mühtedi olması, İstanbul'daki Habsburg ağına büyük kolaylıklar sağlıyordu. Uluç Ali'nin önde gelen bazı adamları kolaylıkla Habsburglara istihbarat sağlayabilmekteydi. Habsburglar bu muhbirler aracılığıyla Haliç Tersanesi'ndeki hazırlıklardan ve Osmanlı donanmasının olası hareketlerinden haberdar olabiliyordu. Bir ara, Habsburglarla bağı olmadığı anlaşılan, hizmetinde çalışan üç adamı tarafından odasının altına lağım kazılıp paşayı havaya uçurmayı tasarlayan bir suikast girişimi tasarlanmıştı. Bu üç mühtedi suikastçi feci bir şekilde ölümle cezalandırılmıştır. Halkülvad'da esir düşenler için fidye pazarlığına İstanbul'a gelen Anton Avellan ve Virgilio Polidoro isimli iki aracı, dönüşlerinde sundukları bir raporda Kılıç Ali Paşa'nın etrafında istihbarat sağlanacak adamlar arasında Lombardiyalı Süleyman Ağa, İngiliz asıllı Antonio de Vale, İngiliz Murad Ağa (Carlo Daniel) gibi isimleri sıralamıştır. Sicilya Kral Naibi Terranova Dükü'nün İspanyol ve İtalyan savaş esirlerini esaretten kurtarmak için 1575'te İstanbul'a yolladığı Jaime Losa da Kılıç Ali'nin eski kölelerinden birisiydi ve sıcak bir şekilde karşılanmıştı. Hatta Sadrazam Sokullu'nun huzuruna bile çıkarılmıştı. Losada'nın 1575'te Otranto'ya yazdığı bir rapora göre Uluç Ali, Sultan'ın kendisine istediği her şeyi verdiğini ve karşı tarafa geçme tekliflerine kapalı olduğunu belirtmişti. Habsburglara haber sağlayanlar içerisinde Uluç Ali'nin kapısındaki İngiliz Haydar (Robert Drever) ve Sinan (Juan de Briones) önemliydi. Bunlar II. Felipe'nin tebası olan

Uluç Ali'nin öldürülmesinin mübah olduğunu ve Sultan'ı en tecrübeli denizcisinden mahrum bırakacağını belirten bir teklifle İspanya tahtının kapısını araladılarsa da 1581'de İspanya, Osmanlı Devleti'nden umduğu ateşkes anlaşmasını sağlayınca bu teklif askıda kalmıştır. İspanyolların Uluç Ali'yi öldürme teşebbüslerinde Ali'nin önce dininden dönüp Allah'a, ardından başka bir efendiye hizmet ederek tebası olduğu İspanya Kralı'na ihanet ettiği düşüncesinin rolü vardı. 1581'de yönünü İngiltere'ye çevirdikten sonra İspanyolların Uluç Ali'ye olan ilgileri azalmıştır[80].

Sonuç olarak Koca Kaptan Uluç Ali Paşa, Osmanlılar açısından büyük hizmetlerde bulunmuş, Osmanlı kimliğini fazlasıyla korumuş bir kişidir. Bu kişilik aynı zamanda Avrupa'da birçok gencin Osmanlı hizmetinde yükselebilmek için kendisine örnek aldığı model olmayı başarmıştır. Bilhassa İtalya yarımadasında yaşayanlar onun hikayesinden çok etkilenmiştir. O dönemlerde İtalya'nın büyük bir bölümünde söz sahibi olan Habsburglar ise bilhassa kariyer basmaklarını tırmandığında Uluç Ali Paşa'nın eski kimliğine dönmesi ve asıl tabi olması gerektiğine inandıkları Habsburg Hanedanı'na itaat etmesi için yollar denemişlerdir. Bunda da başarılı olamayınca onu ortadan kaldırmayı tasarlamışlardır. Peki Uluç Ali Paşa'nın kalbine ve aklına göre aslında o kimdi? Bunu hiçbir zaman tam olarak bilemeyeceğiz. Fakir Katolik bir İtalyan balıkçının oğlu olarak doğan, esaret hayatı yaşayan, Akdeniz'in engin sularında korsanlık yapan, Müslüman olan, Beylerbeyi olan ve nihayet döneminin en güçlü imparatorluğunda Kaptan-ı Derya olan bu adam, Uluç ve Kılıç arasında bir yerdedir ve görünen o ki Osmanlı kimliğini özümsemeyi başarmış birisidir.

80 Emrah Safa Gürkan, "Habsburg Gizli Servisinin Hedefinde Bir Osmanlı Paşası Calabria'lı Uluç Ali", *Deniz Mecmuası*, 1 Mart 2016, s. 112-119'dan derlenmiştir.

Kaynakça

Akkaya, İbrahim ve Fahri Ayanoğlu, *Osmanlı İmparatorluğu'ndan Günümüze Denizlerimizin Amirleri, Derya Kaptanları, Bahriye Nazırları, Deniz Kuvvetleri Komutanları*, Deniz Basımevi, İstanbul 2009.

Alpagut, Ali Haydar Emir, "Lepanto ve Kılıç Ali", *322 Numaralı Deniz Mecmuasının Tarih Kısmı İlavesi*, Birinciteşrin 1931.

Arnold, David, *Coğrafi Keşifler Tarihi*, çev. Osman Bahadır, Yöneliş Yayınları, İstanbul 2001.

Arslan, Mehmet, "Osmanlı'da Bir Muhteşem Şenlik: Şehzade Sultan Mehmet'in Sünnet Düğünü", *Türkler*, c. 11, Yeni Türkiye Yayını, Ankara 2002, s.871-886.

Atmaca, Gökhan ve Doğan Tanrıverdi, *Türklerin 30 Büyük Deniz Savaşı*, Denizler Kitabevi, İstanbul 2016.

Atsız, Yağmur, *Cervantes İnebahtı'nın Tek Kollusu*, Boyut Yayınları, İstanbul 1997.

Aydın, Mahir, "Faş Kalesi". *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, VI, 1981, s. 67-138.

Aydüz, Salim, "Tophane-i Amire ve Müştemilatı", *Osmanlı*, edt. Güler Eren, c. 6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s. 646-659.

Baran, Bektaş, *Galata Hamamları ve Kılıç Ali Paşa Hamamı Koruma Önerileri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul 2006.

Bardakçı, Murat, "Azgın tekelerin pîri olan Kılıç Ali Paşa cariye koynunda can verdiğinde 87 yaşındaydı", *Hürriyet*, 24 Aralık 2006.

Benzoni, Gino, "Galeni, Gian Dionigi", *Dizionario Biografico degli Italiani* içinde, Volume 51 (1998), online yayın: http://www.treccani.it/enciclopedia/gian-dionigi-galeni_(Dizionario-Biografico)/ (accessed: 16.12.2019: 21:47).

Bertele, Tomasso, *Venedik ve Kostantiniyye Tarihte Osmanlı-Venedik İlişkileri*, çev. Mahmut H. Şakiroğlu, Kitap Yayınevi, İstanbul 2012.

Bostan, İdris, "Kılıç Ali Paşa", *TDVİA*, c. 25, Ankara 2002, s. 411-412.

Bostan, İdris, *Osmanlılar ve Deniz Deniz Politikaları Teşkilat Gemiler*, 4. Baskı, Küre Yayınları, İstanbul 2017.

Bradford, Ernle, *Akdeniz Bir Denizin Hikayesi*, çev. Ahmet Fethi, Köprü Kitapları, İstanbul 2013.

Brummett, Palmira, *Osmanlı Denizgücü Keşifler Çağında Osmanlı Deniz Gücü ve Doğu Akdeniz'de Diplomasi*, çev. Nazlı Pişkin, Timaş Yayınları, İstanbul 2009.

Crowley, Roger, *İmparatorların Denizi Akdeniz*, çev. Cihat Taşçıoğlu, 4. Baskı, A.P.R.I.L Yayıncılık, İstanbul 2017.

Currey, E. Hamilton, *Akdeniz'in Büyük Korsanları*, çev. Kerem Özdural, İstiklal Kitabevi Yayınları, İstanbul 2007.

Danişmend, İsmail Hami, *Tarihi Hakikatler*, der. Cengiz Zengin, Bilgeoğuz Yayınları, İstanbul 2016

Dosay Gökdoğan, Melek, "Osman Gazi'den Mehmed Vahideddin'e Osmanlı Bilimi ve Kültürü" , *Türkler*, c. 11, Yeni Türkiye Yayını, Ankara 2002, s. 175-209.

Dusrteler, Eric. R., *İstanbul'daki Venedikliler Yeniçağ Başlarında Akdeniz'de Millet, Kimlik ve Bir Arada Varoluş*, çev. Taciser Ulaş Belge, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2012.

Ekinci, Ekrem Buğra, "Deryanın Üzerine Kurulan Camii", Dünden Bugüne Köşesi, *Türkiye Gazetesi*, 10 Eylül 2008.

Erginsoy, Zeynep, *Kılıç Ali Paşa ve Zamanında Osmanlı Devleti'nin Denizlerdeki Faaliyetleri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ankara 2019.

Erünsal, İsmail, "Kılıç Ali Paşa Kütüphanesi", *TDVİA*, c. 25, Ankara 2002, s. 415.

Evliyâ Çelebi b. Derviş Mehemmed Zıllî, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, haz. Robert Dankoff, Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı, C. I, I. Kitap, Yapı Kredi Yayını., İstanbul 2016, s. 213-214.

Fîrûzâbâdî, Ebü't-Tâhir Mecdüddîn Muhammed b. Ya'kūb b. Muhammed (ö. 817/1415), *el Ḳāmûsü'l-muḥîṭ*, thk. Enes Muhammed eş-Şâmî, Dâru'l-Hadîs, Kahire 2008.

Gedik, Nusret, "Gemici Dili ile Kılıç Ali Paşa Hicviyesi", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 37, 2017, s. 137-176.

Graf, Tobias P., *The Sultan's Renegades: Christian-European Converts to Islam and the Making of the Ottoman Elite, 1575-1610*, Oxford University Press, Oxford 2017.

Gürkan, Emrah Safa, "Habsburg Gizli Servisinin Hedefinde Bir Osmanlı Paşası Calabria'lı Uluç Ali", *Deniz Mecmuası*, 1 Mart 2016, s. 112-119.

İbn Haldun, Abdurrahman, *Târih-i İbn Haldun*, c. 2, Dâru'l-fikr, Beyrut t.y.

İbn Manzur, Ebü'l-Fazl Muhammed b. Mükerrem b. Ali el-Ensârî, *Lisanü'l-Arab*, c. 2, thk. Emin Muhammed Abdülvehhab, Muhammed es-Sadık el-Ubeydi, 2. bs., Dâr u Sadr, Beyrut 1414.

Jamieson, Alan G., *Lords of the Sea A History of the Barbary Corsairs*, Reaktion Books, Londra 2012.

Jorga, Nicolae, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, c. 3 (1538-1640), çev. Nilüfer Epçeli, Yeditepe Yayını, İstanbul 2009.

Kara, Arif Emre, *Türk Deniz Tarihinde Kıbrıs'ın Fethi*, Türk Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Yayını, İstanbul 2009.

Katib Çelebi, *Tuhfetü'l-Kibâr fi Esfâri'l-Bihâr*, haz. İdris Bostan, T.C. Başbakanlık Denizcilik Müsteşarlığı Yayını, Ankara 2008.

Kavas, Ahmet, "Mehdiye", *TDVİA*, c. 28, Ankara 2003, s. 387-389.

Kılıç Ali Paşa Kütübhanesi Defteri, Dersaadet 1311.

Kocaer, Rabia, *Kılıç Ali Paşa Camii Akustik Mirası Değerlendirmesi & Modern Bir Camii ile Akustik Performans Karşılaştırması*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul 2018.

Köroğlu, Nil, *Mimar Sinan Camilerinde Strüktür Morfolojisi Üzerine Bir Araştırma: Kılıç Ali Paşa Camisi*, Basılmamış Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul 2010.

Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, yay. haz. Nuri Akbayar, c.1, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996.

Öktem, A. Emre ve Bleda R. Kurtdarcan, *Deniz Haydutluğu ve Korsanlık Tarihi ve Hukuki Boyutlarıyla*, Denizler Kitabevi, İstanbul 2011.

Özcan, Abdülkadir, "Cerbe", *TDVİA*, c. 7, İstanbul 1993, s. 391-392.

Peçevi, *Peçevi Tarihi*, Başbakanlık Matbaası, Ankara 1981.

Plummer III, Comer, *Roads to Ruin: The War for Morocco in the Sixteenth Century*, Lulu Publishing Services, 2015.

Ramipaşazade İzzet, *Harita-i Kapudanan-ı Derya*, İstanbul 1285.

Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî*, c. 1, yay. haz. Mehmet İpşirli, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara 1999.

Şehsuvaroğlu, Haluk, "Kılıç Ali Paşa", *İslam Ansiklopedisi*, c. 6, Milli Eğitim Bakanlığı Yayını, İstanbul 1977, s. 679-681.

Şemseddin Sami, *Kamusü'l-Alam*, c. 5, Mihran Matbaası, İstanbul 1314.

Sola, Emilio, "Cervantes Döneminde Magripli Mürtet ve İspanyol Gizli Ajanları", *OTAM (Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi)*, Sayı: 4 (1993), s. 687-695.

Stewart, William, *Admirals of the World: A Biographical Dictionary, 1500 to the Present*, Mc Farland&Comnpany, Jefferson, North Carolina and London 2009.

Tabakoğlu, Hüseyin Serdar, *Akdeniz'de Osmanlı-İspanya Rekabeti, 1560-1574 Teşkilat, Denizgücü ve Savaş*, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2016.

Tanyolu, Derya, *Kılıç Ali Paşa Camii Çinileri*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2011.

Tarakçı, Nejat, *Sömürgecilikten 21. Yüzyıla Deniz Gücü Mücadelesi Denizci Stratejinin Tarihi Analizi*, 2. Baskı, Deniz Basımevi, İstanbul 2009.

Taşkın, Yasemin, "İtalyanlar Kılıç Ali Paşa'ya Sahip Çıktı", *Sabah*, 01.06.2003.

Unat, Yavuz, "Takîyüddîn ve İstanbul Gözlemevi (Rasathanesi)", *Türkler*, c. 11, Yeni Türkiye Yayını, Ankara 2002, s. 277-288.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, Osmanlı Tarihi, c. 3, Kısım 1, 11. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara 2016.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, c. 3, Kısım 2, 7. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara 2011.

Zekeriyazade, *Ferah Cerbe Savaşı*, yay. haz. Orhan Şaik Gökyay, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul 1980.